

96

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

2017ko apirila

ELKARRIZKETA

Pilar Kaltzada:
*«Teknologia
ikusarazten duten
gizarte aldaketa
interesatzen zait»*

ERREPORTAJEA

**Haurren
transexualitatea:**
Krisalida egoeratik,
hegoak zabaldu
eta irri egitera

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

EZTABAIDA

**Erretiroa hartu eta
lanean jarraitu, iritzi
ezberdinak sortu dituen
eskubidea**

ADMINISTRAZIO-KUDEAKETA

**Euskadiko Aholku Batzorde
Juridiko sortu zeneko 80.
urteurrena**

IÑAKI BEITIA, COJUAKO bokala

NORMALIZAZIOA

**Nortasun probak eta euskara
IVAPen ekimena euskararen
erabilpena bermatzeko
oposizioetan**

Zuzendaritza:

Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:

Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea:

Itxaropena S.A.

Ilustrazioak:

Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:

Xabier Amatria, Kaxildo Alkorta, Idoia Apaolaza, Aintzane Arrieta, Begoña Ayerdi, Urtzi Barrenetxea, Iñaki Beitia, Miel A. Elustondo, Irene Fernandez, Miren Gorrotxategi, Sandra Hernandez, Luma, Ainara Maya, Maite Orue, Nerea Pikabea, Alexander Rodríguez, Izaskun Zuntzunegi

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

aldizkarian argitaratutako artikulua berridatz daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikulua nondik atera diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritziak.

ISSN: 1576-5563

Legezko Gordailua: BI-1141-93

Egilea: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea

Donostia-San Sebastián 1,
01010 VITORIA-GASTEIZ
Tel. 945 01 76 37
www.ivap.euskadi.net

Aurkibidea

2 Marrazkia

SANDRA HERNANDEZ

4 Pertsonaia

Barbara Rivas

NEREA PIKABEA

6 Pasadizoak

Ez esaten jakin beharra.

Bai ere bai

KAXILDO ALKORTA

7 Elkarrizketa

Pilar Kaltzada:

«Teknologiek ikusarazten duten gizarte aldaketa interesatzen zait»

MIEL A. ELUSTONDO

12 Erreportajea

Krisalida egoeratik hegoak zabaldu eta irri egitera

MAITE ORUE

17 Administrazio-kudeaketa

Euskadiko Aholku Batzorde Juridikoa sortu zeneko 80. urteurrena

IÑAKI BEITIA

[ARIKETAK]

19 Leihatila

Ladybug

MIREN GORROTXATEGI

20 Gramatika

Ohiko kalkoak gure testuetan

AINTZANE ARRIETA

22 Eztabaida

Erretiroa hartu eta lanean jarraitu, iritzi ezberdinak sortu dituen eskubidea

MAITE ORUE

26 Leihatila

Euskaldun elebakarraren bizipenak eta pozak

AINARA MAYA

27 Normalizazioa

Nortasun probak eta euskara

ALEXANDER RODRÍGUEZ

30 Hitzez hitz

Euskaltzaindiaren Oinarrizko Lexiko Teknikoak II. Fisika eta Astronomia

XABIER AMATRIA

BEGOÑA AYERDI

URTZI BARRENETXEA

IRENE FERNANDEZ

IZASKUN ZUNTZUNEGI

32 Giza baliabideak

Enpatia eta asertibitatea: kontzeptu berritzaileak

IDOIA APAOLAZA

34 Denbora-pasak

LUMA

BARBARA RIVAS,

AKTOREA:

«*Pozik sentitu naizen momentu bakarrenetakoa izan da Goazenen bizitakoa*»

NEREA PIKABEA

KAZETARIA

Goizetan, bi begiak zabaltzerako gorputza mugimenduan jartzen zuen Barbarak txikia zenean. Arkatzek eta liburuek baino gehiago liluratsen zuen dantzak. *Goenkale* eta *Goazen* telesailetan lanean ibili ondoren ohartu zen gorputz adierazpenetik sortutako sormenak betetzen zuela benetan. Madrilen trebatu ondoren, antzerkia ogibide bihurtu du hogeita bederatzi urteko zumarragarriak. *Goazen* telesailaren arrakastaren distiraz gozatzen ari den bitartean, hurrengo proiektuetan murgilduta dabil egun Donostian bizi den aktore gaztea.

Umea zinela hasi zinen gimnasia erritmikoa egiten...

Gimnasia erritmikoa eta dantza; esko-la orduetatik kanpo egiten nituen biak. Lau edo bost urterekin hasi nintzen. Oso gustuko nuen eta oso ongi moldatzen nintzen. Beatriz Saiz izan zen nire irakaslea eta hogeitaz bete arte ibili nintzen Urretxuko eskola horretan. Ikasle asko ginen. Azken urtean, gainera, irakasleari laguntzen aritu nintzen eskolak ematen. Urte horietan, Donostiara etortzen nintzen parte zaharreko Fagoaga jazz eskolara dantza ikastera. Dantza mota asko ikasi genituen, jazza eta funkya, horien artean.

Eskolan ez al zenuten antzerkia lantzen?
Tamalez, antzezlan oso gutxi egin genuen eskolan. Bestela izan balitz, uste dut beharbada lehenago sartuko nintzela antzerkian. Azkenean, neure kontura ikasi behar izan dut antzeztzen eta kantatzen.

Beraz, kasualitatez zara aktore?

Bai. *Goenkalen* figurazio txiki bat egiteko aukera izan nuen. Hor izan nuen lehenbiziko harremana telebistarekin. Handik lau bat hilabetera *Goenkaleko casting* batean parte hartzeko deitu zidaten, Itziar izeneko neska baten papera egiteko. Froga egin nuen eta aukeratu egin ninduten. Urtebete egin nuen *Goenkalen*.

Nolakoa izan zen *Goenkalen* izandako esperientzia hura?

Oso oroitzapen onak ditut. Baina sekulako aldaketa izan zen niretzat! Bat-batean, antzeztzen jakin gabe, telesail batean sartu nintzen. *Goenkaleko* erritmoa oso azkarra zen eta han bizkor ibili beharra zegoen! Oso ongi lan egiten zuten aktoreekin batera aritu nintzen. Hor hasi nintzen ikusten aktoreek nola ikasten eta aztertzen zituzten testuak, etab.

Ordura arte zertan oinarritzen zinen antzeztzerakoan?

Momentu hartara arte intuizioa erabiltzen nuen. Hasieran, testuak ia-ia buruz ikasten nituen. *Goazen* telesailan lan egiteko aukera sortu zitzaidanean garbi ikusi nuen prestatu egin behar nintzela, antzerkia ikasitako jendea baitzegoen. Baliabideak izanez gero, banekien erosoago lan egingo nuela: testua ulertzen saiatzen zara, zure pertsonaia esaten dituen gauzak zergatik esaten dituen aztertzen eta ahotsa erabiltzen ikasten duzu.

Lehendabiziko aldiz euskarazko telesail musikatu bat egitea erabaki zuen ETBk, eta telesail horretako protagonistetako bat izan zinen. Zerk liluratu zintuen *Goazen* telesailan?

Gustura eta pozik sentitu naizen momentu bakarrenetakoa izan da telesail

ere sekulako arrakasta izan du telesailak!

Tarteka, umeek ezagutzen naute ka-
lean! Asko poztzen nau
horrek! Polita da
umeentzat,
eta batez ere,
beharrezkoa da
umeek dantza
egitea, horren bi-
tartez sormena gara-
tzea. Gainera, euskal
kantuak –zaharrak

hartan bizitakoa. Lehen aldiz sentitu
nuen erabat betetzen ninduen zerbait
egiten ari nintzela, gustukoa eta aitor-
tza publikoa zuena. Grabaketa zoraga-
rria izan zen. Nik eskolan ez nituen nota
oso onak ateratzen. Nire amak irakasleei
esaten zien goizetan jaiki, musika jarri
eta dantzan hasten nintzela berehala.
Oraindik ere kosta egiten zait onartzea
zaletasun hori ez zela txarra. Ikasteko
emozioa beharrezkoa omen da; eta niri
hori falta izan zait.

**Beraz, dena utzi eta antzerkia ikastea
erabaki zenuen. Ez zen, bada, erabaki
erraza izango?**

Hogeita bat urte nituen. Banituen nire
beldurrak, baina trebatu beharra neukan
profesional gisa aritu nahi banuen. Zu-
marragako Ureder estetika zentroan ari
nintzen lanean. Hura utzi eta Madrilera
joan nintzen antzerki eskola batera, La
Lavanderia izeneko akademiara hain zu-
zen. Urtebete egin ondoren, jakin nuen
bazela arte dramatikoak ikasteko goi mai-
lako eskola publiko bat, RESAD. Lau
urte egin nituen bertan; 2014an bukatu
nuen. Tartean, urtebete egin nuen Lon-
dresen ERASMUS programaren barruan.
Londrestik hogeit bat minutura dagoen
herri bateko eskolan aritu nintzen.

**Antzerki ikasketak amaituta, beste es-
karmentu batekin parte hartu duzu bi-
garren aldiz Goazen telesailan, ingele-
seko irakaslearen papera eginez. Berriz**

zein berriak— ezagutzeko bide bat ere
bada telesaila. Poza ematen dit umeak
telesailako kantuak kantatzen edota ko-
reografiak ikasten ikusteak.

**Kritikak ere izan ditu telesailak. Zen-
bait adituk edukietan aniztasun han-
diagoaren beharra nabarmendu dute,
harreman ereduetan, gorpuzketan eta
pertsonaien jatorrietan, besteak beste.**

Edukiak erabakitzea ez da nire ardura
izan. Goazenek oraintxe aipatu ditudan
gauza on horiek ditu, baina errealitatekin
hurbilago egotea falta zaiola uste dut. Ez
dakit zein den zergatia. Ez dagokit niri
horri erantzutea. Esate baterako, harre-
man-ereduen gaiak kezka handia sortzen
dit. Horri buruz asko hitz egin dut nire
inguruan. Harreman homosexualak,
esate baterako, tokia izan beharko lukete
telesailan. Euskal Herriko haur guztiek
ikusten dute telesaila eta uste dut aukera
ona litzatekeela heziketa on bat emate-
ko. Hurrengo Goazen telesailan sartu
beharko lituzkete gai horiek; atal gehia-
go egiten badira behintzat. Espero dut
Goazenek urte luzez irautea eta gai ho-
riek dagokien tokia izatea.

**Nerabeen arazoez kezkatzen zaituzte.
Hain zuzen ere bullyingari buruzko
antzezlan bat prestatzen ari zara, ezta?**

Bai, antzezlan txiki bat da, ordu-laur-
denekoa gutxi gora-behera. Amaia Ruiz
de Galarreta aktorearekin prestatu dut.
Hainbat jaialditan eskaini dugu da-

goeneko, eta eskoletan antzeztea gusta-
tuko litzaguke. Nik, gainera, bizi izan
nuen bullyinga. Gaur egun asko entzu-
ten da.

**Madrilera lanera joateko tentaziorik ez
duzu izan?**

Madrilen lan egiteko ordezkari bat
behar duzu. Batzuetan, ordezkaria lor-
tzea ere ez da erraza. Horretan ari naiz.
Krisiaren aurretik beharbada errazagoa
zen Madrilen lana aurkitzea, baina orain
aktore asko dago eta lan gutxi. Hemen,
errazagoa da lana topatzea bitartekarien
beharrik gabe, jendea ezagutzen baituzu.

Ze proiektu dituzu eskuartean?

Duela urtebete inguru Euskal Herri-
ra itzuli nintzenetik, lan dezente egin
dut. Iaz dokumental bat grabatu nuen
«Ama, nora zoaz?» izenekoak. Apirilean
estreinatuko da Donostiako Giza eskubi-
deen jaialdian. Fikzioa eta dokumentala
uztartzeko dit. Gerrate Zibilean 2.000
emakume eta ume kanporatu zituzten,
eta hori da dokumentalaren ildo nagusia.
Maiatzean, berriz, antzezlan txiki bat es-
kainiko dut Iñigo Aranberriarekin batera,
Oskar Terol aktorea Egian irekitzekotan
den antzoki txikian. Urrian, Baionako
«Cie hecho en casa» antzerki taldean
hasiko naiz lanean; *Cyrano de Bergerac*
obra antzeztuko dugu. Antzerki nahiko
fisikoa da. Urrian hasiko gara entseatzen
eta lehen emanaldia azaroan izango da.
Oso pozik nago! Sekulako gogoak daukat.

Zer espero duzu lanbide honetatik?

Hamar bat urte pasa dira honetan hasi
nintzenetik. Ohartzen naiz ez dela erra-
za antzerkitik bizitzea. Baina saiatzen
naiz orainaldian bakarrik pentsatzen
eta gauza gehiago ikasten. Sor litezkeen
aukera berrietara irekita nago. Orain,
Euskal Herrian bizi naiz, baina kanpora
ere joango nintzateke. Hawaiko konpai-
nia batetik deituko balidate, joan egingo
nintzateke! Oraindik, antzerkiaz gain,
beste hainbat lan egin behar izaten ditut
soldata irabazteko, baina egunen batean
aktore lanetik bakarrik bizi ahal izatea
espero dut. ■

Ez esaten jakin beharra. *Bai* ere bai

KAXILDO ALKORTA

LAGUNA

Bizkaian bitan gertatu zait, joan ospe eta historia handiko erai-kin bat ikustera bisita-ordua amaitzeaz zela eta ikusi ezin izatea. Bietan ezetz esan ziguten. Bata Erdi Aroko dorretxea zen eta museoa bestea.

Dorretxeko gidak, haserririk gabe, baina argi, garbi eta motxean, esan zigun ezetz: –Ordua da eta atea oraintxe itxiko dut. Hurrena etorri nahi baduzue ere, kartel horretan dituzue orduak.

Erregutu genion pixka batean, ez behin eta berriz, bagenekien arrazoia zuela-eta, baina alferrik erregutu. Gizonak alde egin zuenean, gutako bi edo hiru kexu ziren, zergatik-eta, ukatzeko moduatik:

–Bai, badakigu ordua errespetatu egin behar dela, baina ezetza emateko badira bestelako moduak ere, finagoak. Zakar hutsa!

Nik ez nuen pentsatu gizonak zakar erantzun zigunik; oso labur, bai. Behar-bada –ez dakit ba–, horregatik iruditu zitzairen ez egokia erantzuna.

Museoan ere gauza bera. Berandu iritsi ginen, atea ixten hasita zebilela gida. Emakumea zen hangoa.

–Ordua da eta, ba... Itxi behar dudan unean jende asko etortzen da presaka eta, zuek orain bezala, guztiek sartu nahi izaten dute. Lehen bai, uzten nien, eta ordu erdi bat beranduago ateratzen nintzen sarri; eta erabaki behar izan nuen. Badakit zuek ere ez zaretela etorri hemen bertatik, baina ulertuko duzue...

Arrazoi zuen, baina, baina, ezetza. Hor dago ba! Eta jardunak:

–Modu onean, modu onean, xuabe-xuabe, baina to!, gu museoa ikusi gabe.

Ezetza jasotzeak hori du: arrazoirik gabe ematen badigute, kexa beti; arrazoiz emanda jasotzen badugu, kexa hala ere sarritan, konforme ez. Ez ote diogu, ordea, guk geuk geure buruari ezetz esan behar beste inor konpromiso bidean eta, beraz, eskatzen dioguna ukarazteko bidean jarri beharrean? Hor dago ba!

Ez esaten jakin beharra dago eta, jakin ezean, ikasi egin behar da. *Bai* esaten ere bai. Hitz laburrak dira biak eta, hala ere, esan aurretik ondo pentsatu behar da zein aukeratu noiz, zertan, zergatik. Batzuek mingain mutur-muturrean, aho atean kanporako prest duten lehen hitza ia beti *ez* da. Ez da, bada, batere atsegina

entzuteko. Ondoren baietzak ere eman-
go dituzte, baina hasierakoa gogoan ge-
ratzen den kolpea da. Ez al duzue inor
ezagutzen bere agintetxoa edo jakinduri-
txoa edo gehiagotxo dela edo horrelako
beste edozertxo erakutsi nahian *ez, ez, ez*,
aurren-aurrena beti *ez* esanda erakusten
dutela uste duenik? Badira, ba.

Bai esaten ere jakin behar dela argi dago.
Bai esatea ez pentsa dena libre uztea de-
nik. *Bai* eta *ez* elkarren kontrakoak iza-
nik, etxe batekoak ditugu, bueltan-buel-
tan elkartu eta nahastu ere egiten dira.
Ez-ek ematen du askatasuna kentzen
duela eta *bai*-ek eman. Ondo ezagutzen
ditut *ez* eman beharrean *bai* agindu eta
gero agindua bete ezinik, hamaikatzotan
ito beharrean larri ibili behar iza(te)n du-
ten batzuk, askatasuna erabat galduta. Ez
dira bakarren batzuk soilik.

Honetan kasuistika mardula da. Aspal-
di ikasia dut taldeetako kideen artean
–mota guztietako talde gehienetan– *bai*,
bai esaten dutenek lana sendo egin behar
izaten dutela, isilik egoten direnek lan-
eskaintzak jasoko dituztela eta batzuetan
onartu egingo dituztela eta beste batzue-
tan *ez*, baina hirutan edo lautan ezetza
eman dutenak eginbeharretatik libre
geratzen direla. Baita *bai* esan eta agin-
dua bete ezinda beste norbaiti pasatzen
diotenik ere badela. Eta aupa, Felipe! ■

PILAR KALTZADA

«Teknologiek ikusarazten duten gizarte aldaketa interesatzen zait»

MIEL A. ELUSTONDO

HIZKUNTZALARIA

Pilar Kaltzada (Donostia, 1970) aurpegi ezaguna da gure hedabideetan. Kazetari ikasketak egin, idazle, kultur eragile, kolaboratzaile da bateko eta besteko prentsa, irrati eta telebistetan non irakurri nahiz aditu baititugu haren iritzi eta gogoetak. Hala ere, komunikazioa du lan arlo aspaldian. Komunikazio-aholkularitza du zeregin, Linking Ideas enpresan. Komunikazioarekin batera, ordea, badu beste kezkarik ere, euskarazko egunkari *Berriako* administrazio-kontseiluan, Doce Miradas kolektibo feminista eta berdintasun zalean, *Save The Children* erakundean eta Eusko Jaurlaritzaren Euskaren Aholku Batzordean parte hartuz erakusten digunez.

Komunikazioa modan dagoela aditu izan dizut inoiz.

Gai bat dut laster mintegi batean aztertu beharrekoa: komunikazioaren zentralitatea. Jakina dugu komunikazioak rol oso garrantzitsua betetzen duela gure gizartean, horren inguruan ari gara beti denok, baina, nire ustez —eta neure buruari kontra egitea izan baliteke ere—, komunikazioa gizartearen arlo guztietako parte izanagatik ere, ez da beti gizartearen arlo guztietako parte zentrala. Ez da. Gaur egun, esaterako, komunikazioan ari naizela, ideologia gutxi eta estrategia gehiegi ikusten dut. Balioetan eta gizarte dinamiketan, adibidez, komunikazio estrategia asko dago, baina hondoan zer dagoen ez dakit. Komunikazioak gizarteari lagundu egin behar dio, baina hura guztiz egituratzen baldin badu, den-dena espektakularizatu behar dugun honetan komunikazioari erdigunea ematea akats bat da, gauzak nahasten ariko ginateke.

Zein eratako komunikazioari eman behar zaio, hortaz, zentralitatea?

Balio, proiektu eta era guztietako egitasmoak laguntzen —ez, haatik, egituratzen—, dituen komunikazioa. Gertatu ohi zait komunikazio kanpaina on eta handiak aztertzen jarri eta neure buruari galdetzea: «Zer dago, ordea, honen atzean? Zein balio, zein proiektu?». Eta, behin baino gehiagotan gertatu zait erantzuten ez jakitea, edo mezuari buruz zalantzatan geratzea.

Oinezkoak askorik pentsatu gabe kanpaina bere horretan irenstea, oso litekeena.

Horrexek kezkatzen nau, gaur egun komunikazioak esparru osoa eskuratu baitu. Beti esan dugunez, funtzio ezberdinak betetzen ditu komunikazioak. Horrela erakutsi ziguten, eta guk, aski inozo, sinistu: formatu, informatu eta entretenitu, horixe omen zen komunikazioaren legea. Geroago, bereziki,

«Begietatik sartzen zaizkigun irudien bidez gure pentsamendua eta balioak formatzen ari dira. Eta oso gauza arriskutsua iruditzen zait»

informatzea eta entretenitzea lehenetsi zituzten, eta, oro har, horretara zuzendu ziren komunikabideak. Formatzea ere eskatzen genuen, baina ez da izan, salbuespenak salbuespen, lehentasuna. Orain, aldiz, eta nahigabe, formatze ez formalak sekulako pisua hartu du, komunikazioak iritzia «formatzen» digulako, eta, are, formatu egiten gaituelako gu geu. Gainera, prozesua ez da modu argian gertatzen, gu konturatu gabe gauzatzen baita, eta, bitartean, begietatik sartzen zaizkigun irudien bidez, adibidez, gure pentsamendua eta balioak formatzen ari dira. Eta oso gauza arriskutsua iruditzen zait.

Formazio akritikoaz ari zara?

Hain zuzen. Irentsi egiten dugu dena delako mezua. Ez dugu bitarteko horretatik formaziorik espero, ezkuturik ere ez dugu jartzen, eta, beraz, erabat babesik gabe harrapatzen gaitu. Ikasgela batera sartzen garenean, adibidez, badakigu geure burua ireki behar dugula, gauzak sar daitezen, baina ez denak; alegia, prestatu egiten gara. Aldiz, telebistaren aurrean edo bitarteko digitaletan informazioa jasotzera jartzen garenean, ez. Une horietan ez gaude «formakuntza moduan», pasiboki jasotzen ari gara, datorrena datorrela.

Zer ekarri digute informazio eta komunikazio teknologia berri izenekoek?

Hasteko, esango nuke aldaketak ez direla teknologiaren esparruan soilik aztertu behar, esparru horretan bakarrik ez. Teknologiak gizartearen beharrak asetzen ditu, eta, nola edo hala, gizartea beti jabetu izan da nahi duen eta behar duen teknologiaz. Ekoizpen sistema bizkortu behar izan zenean, Industria-iraultza etorri zen. Teknologiak ekarri zuen aldaketa, egia da, baina gizartearen behar jakin bati erantzutera etorri zen. Gaur egun, beste behar jakin bati erantzutera etorri dira teknologiak: komunikazio sinkroa eta bitartekaritzarik gabekoaren beharra asetzerak. Ikus dezagun honela, adibidez: ezin genuen itxaron non edo han gertatutakoa jakin arte. Pentsatu ere ez bihar munean egunkariak kontatu arte itxarotea! Horrekin batera, herritarrok gero eta ohituago geundenez informazioa kudeatzen, erabaki genuen ez gurela bitartekaririk nahi, zuzen-zuzenean jakin nahi genuen halakok zer pentsatzen duen, ez genuen irratian elkarrizketa egin diezaioten zain egon nahi. Hain zuzen, nahi genuen informazio hori zuzenean eskura genezakeelako.

Zein ondorio ekarri ditu komunikazioaren modua aldatzeak?

Komunikazio sistema bat aldatzen denean, botere egiturak ere aldatu egiten dira harekin batera, edo haren inguruan. Hala gertatu da historian zehar. Alegia, komunikazioa monasterioetan zegoenean, hantxe zegoen boterea ere. Inprenta asmatu zenean, kito monasterioen nagusitasuna. Orduan, beste botere sistema bat eratu zen ezagutzaren eta komunikazioaren inguruan. Eta zein da gaur egungo teknologiari dagokion botere sistema? Ez dakit, ez daukat erantzunik... Hala ere, esango nuke teknologiak zer eman dezakeen erakutsi duela jada, baina sistemak ez direla horretara egokitu. Horretan gaude oraindik. Bitartean,

diren eta ez diren disonantzia guztiak ikusiko ditugu, trantsizioan gaudelako. Momentu honetan disonantziak ikustea dagokigu.

Ziurgabetasun aroan, nondik jo?

Hedabideek, esate baterako, sekula utzi behar ez zioten horixe egin behar dute: beren funtzioa bete. Eta audientziak irabaztea ez da lehen funtzioa, ez da publizitate euskarri erakargarriak sortzea ere. Hori industriaren egitekoa da. Hedabideek beti jokatu izan dute errealtateak kontatzen, berri ematen eta interpretatzen. Eta inoiz baino beharrezkoagoa da horri gogor lotzea. Komunikabide tradizionalak krisian daudela esaten da, baina komunikabideak baino, komunikabide tradizionalen industriak, enpresak, daude krisian. Industria aldakuntza handiak ezagutu ditugu. Altzairugintzak, adibidez, bere burua itxuraldatu behar izan zuen, eta komunikabideek ere egin beharko dute hori.

Maiatzean kazetaritzari buruzko mundu kongresua egitekoak dira Hanburgon: «Behar dugun kazetaritza eraikitzen», dio lemak. Hasteko, kazetaritza hiltzen ari dela diote.

«Mundua Twitterren erritmoan dabilenean, prest egon behar dugu aldatzeko, bizkor aldatzeko, eta etengabe aldatzeko»

EUSKARAREN MENDILERROA

«Iruditzen zait euskarari dagokionean beti ari garela ‘Eta orain zer?’ galdezka geure buruari, baina horizonterik gabe. Batzuetan, norantz ari garen galdetzen dugu, baina etengabe aldatu behar dugun honetan, lehen zer egingo dugun jakin behar dugu, lehentasunezko erronkak markatu, eta arlo bakoitzean nola eutsiko diegun erronka horiei. Zenbat urte daramatzagu euskara erakargarri egin behar dugula esaten? Euskaraz ez dakitenak erakarri behar ditugula euskararen mundura? Ados. Baina zein da plana? Gauza asko egiten ari gara, baina bata bestetik oso deskonektatuak ere bai, eta uste dut momentu egokia dela horiek konektatzeko, sinergiak aprobetxatzeko. Herri proiektu bat da, komunikaziotik lagundu ahal dena. Jon Sarasuak darabilen irudia da: igo genuen ustez mendia zena, eta muinoa gertatu! Mendilerro batean gaude, gailurrak bata bestearen ondoren igo beharrean».

Enpresak ari dira hiltzen, ez komunikazioa. Negozio eredu bat duzularik, funtzionatzen duen artean zaizu baliagarri. Industria guztietan gertatzen da. Oraintxe, musikaren industrian, esate baterako. «Musika hiltzen ari da!», diote. Ez, disketxeak ari dira hiltzen, ez musika! Musika kontsumitzen dugu, diskorik erosi gabe ere, baina musika kontsumitzen dugu. Industria aldatu da, ez musika. Negozio horretan ari direnek irabazte eredu berria zein den asmatu beharko dute. Eta, bitartean, krisia bizi. Komunikazio enpresek ere negozioa erori egin zaiela esaten dute. Bada, negozio eredu berria asmatzea dagokie, jakinik

komunikatzea –kazetaritza bera, beraien kasuan–, eraldatzen ari den beste esparru bat dela. Alegia, asmatzea dagokigula, orain arteko eredua ordezkatzea.

Egunkarien egoeraz ari zara, besteak beste.

Besteak beste. Egunkariak ez dakite nora jo ale gehiago saltze aldera, baina, aldi berean, ez dute egunkariaren irakurle eta eroslearekin hitz egiten. Eta, bitartean, gizartea aldatu egin da, eta aldatuz doa, eta teknologia berri omen direnek neurriko informazioa kontsumitzera ohitu gaituzte. Aldiz, egunkariak ezetz diote, ez dutela beren produktua aldatuko.

Bada, agur! Kontsumitzailea kontsumitu nahi duen produktu horren bila joango da hara edo hona. Egunkariek beren funtzioa zein den pentsatu behar dute, lana ondo egin, eta ondo erabaki produktu berria zein modutara helarazi kontsumitzaileari. Nire ustez, okerreko eztabaida da gaur egungoa.

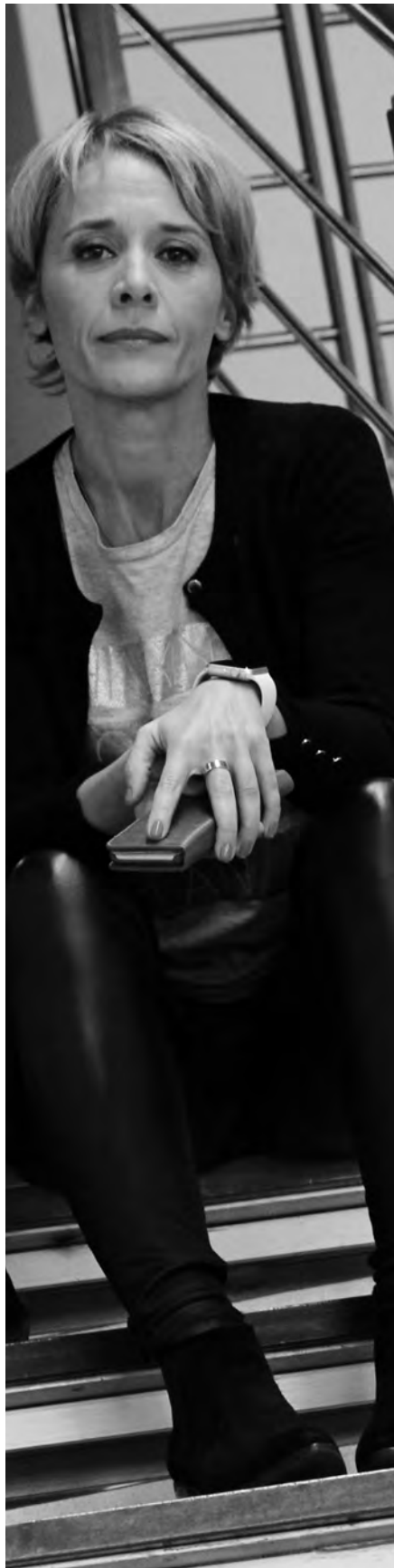
Okerreko eztabaida?

Ez naiz enpresa aditua, komunikazioaz dakit dakidantxo. Badakit, edo hitz egin nezake komunikazioa mundu berrira egokitu dadin. Ondoren etorri beharko dira hori negozio bihurtzen dakiten enpresaburuak. Bi eztabaida ezberdin dira: industria berregituratzea bada, hitz egin dezagun berregituratzeaz; kazetaritzaren eboluzioaz ari bagara, hitz egin dezagun komunikazioaren zereginaz. Baina bi gauzak nahasten baditugu, gaizki ari gara. Nire ustez, kazetaritzan, funtzioa da lehenengoa, negozio erdua, berriz, bigarrena. Baina enpresek alderantzira nahi dute.

Euskarazko egunkariaren Administrazio kontseiluko kide ere bazarenez, zer jarrera defenditzen duzu bertan?

Produktuaren funtzioan jartzen dut nik beti fokua. Teknologiaren lilura bizi dugu, baina niri, teknologia horietan dorpe naizen honi, teknologia horiek ikusarazten duten gizarte aldaketa interesatzen zait. Liluratu egiten nau horrek, aldaketa gehiago etorriko dira eta, zein diren ez badakigu ere. Teknologia mundua aldatuko duela jakin, eta gu geure honetan geldituko garela pentsatzea, inozokeria galanta iruditzen zait. Aurrera begira pentsatu beharra dago, ez dago besterik, aurrera begiratu, dena delako komunikabideak betetzen duen funtziotik. Baina ez dakit komunikabideek beraiek ba ote dakiten zer funtzio betetzen duten.

Pentsatu beharra dago, baina pentsatzeko denborarik ere ez.

«Gizartea beti jabetu izan da nahi duen eta behar duen teknologiaz»

Pentsatzeko denbora izatea, edo zerbitzua eskaintzea, luxuzko produktua izango da etorkizunean. Ez daukagu pentsatzeko denborarik, mugimendua akzioa dela sinistu dugu, zertarako mugitu behar dugun ez badakigu ere. Norantzarik gabe mugitzeak ez du balio. [Ernest] Hemingwayk ere esaten zuen, ez nahasteko akzioa eta mozioa, eta biak nahasteko joera daukagu. Honaino ekarri gaituzten azturak aldatu egin dira. Oraintsu arte, plan estrategikoa egiten zuen enpresak, eta komunikazio kanpaina diseinatzeko jarraian. Baina, gaur egun, posible al da bost urte barru begirako plana egitea? Mundua Twitterren erritmoan dabilenean, posible da aurreikuspen horiek egitea? Prest egon behar dugu aldatzeko, bizkor aldatzeko, eta etengabe aldatzeko. Estres izugarria da hori. Horren aurrean babesteko modu bakarra, nire ustez, egoeraren kontzientzia izatea da. Ez dugu aldatu behar, baina bai egokitu, eta zertara egokitu behar dugun erabaki, ezin baititugu datozkigun bulkada guztiak irentsi. Denbora eskuratzea luxua da, elkarrizketa patxadatsuak izatea bezainbestekoa.

Mundu mailako gertakaria dugu krisi egoera hau, ziurgabetasun hau?

Baietz esango nuke. Ingelesez, VUCA akronimoa asmatu dute egoera honen iluna adierazteko: *volatility, uncertainty, complexity, ambiguity*, hau da, aldakortasun

sun, ziurgabetasuna, konplexutasuna, anbiguotasuna. Hori hor dago, eta norberak erabaki behar du zein ligatan jokatut nahi duen. Munduko hiritar izango omen gara denok... Ez dakit, bada! Ni oso gustura bizi naiz Meñakan! [Bizkaia] Ez dut uste munduko hiritar izan behar dudarik. Izatekotan, neure herriko hiritarra izan beharko dut, baina mundua ezagutzen dudana. Ni ez naiz munduko hiritarra. Badakit non dagoen Shangai, badakit non dagoen Londres, eta egona naiz batean eta bestean, eta gustatzen zaizkit biak, baina ni donostiarra naiz, eta gustura nago bertako hiritar izanda. Horixe da nire aukera. Ez dakit gure alabek zer aukeratu duten, baina, badaezpada ere, saiatu naiz erakusten erroak non dituzten jakin dezaten, munduan zehar errorik gabe ibiltzeak han galtzeko arriskua esan nahi du. Hegan egiteari bai, habia non duzun jakinda. Munduko hiritar izate hori ere mezu komunikatibo bidez saldu digute, horraino saiatzen dira gu formatzen.

Komunikazioa duzu lanbide, baina bistan da beste kezkarik ere baduzuna. Esaterako, Doce Miradas kolektiboko kide zara, berdintasuna helburu.

Berdintasunik ezaren esparruan indarrak biltzea da nire gogo. Doce Miradas kolektiboan oinarriak eta helburuak partekatzen ditugu, baina iritzi ezberdinak ditugu, eta horrek eztabaida aberatsei bidea ematen die. Berdintasunaren defentsa egiten dugu, baina nork bere estilara, nork bere pentsaera eta ideologiaren arabera. Hala ere, proiektu komuna partekatzen dugu, eta horrek etengabeko negoziazioa eskatzen digu, adostasunaren bila. Geure buruari jarritako xedea da, zalantza egoeraren aurrean adostasun erradikala bilatuko dugula. [Espainiako Justizia ministro Alberto Ruiz] Gallardonek abortuaren lege berria tramitatu nahi izan zuenean, adibidez, hamabi iritzi ziren gure artean, edo deklarazio erabateko baten defentsan fiabardura asko.

POETA

«Zenbait bezerok horixe esaten didate, nire proiektuak lantzerakoan metaforak erabiltzeko joera handia dudala. Hor dira nire poesiaren erroak. Orain, poesia errealitatea azaltzeko beste hizkuntza bat da, asko gustatzen zaidana. Komunikazioaren helburua harremana bada, hizkuntza poetikoak zubiak eraikitzen laguntzen du. Norberaren esperientzia eta ezagutza zeinahi direlarik ere, metaforak, irudi literarioak, elkarrekin konektatzen laguntzen digu. Poesia hor dut oraindik, eta idazten dut: literaturari bere denbora eskaintzen diot».

Iritzi aniztasuna islatzeko formularen bila saiatu ginen, lortu arte. Lan handia, baina irakaspena ere izugarria izan zen! Berdintasunik eza bizi dugu, eta beti izan dut kezka. Egitura eta denok berdintzen gaituzten mugimenduetatik kanpo jardun dut, bakarrik ere sentitu naiz askotan, eta Doce Miradas kolektiboan, aldiz, kideen arteko berdintasun asmorik gabeko plataforma aurkitu dut.

Berdintasun nahi horretan, non dira gizonetzkoak? Bat egiten dute berdintasun helburuarekin?

Gizarte hau patriarkala da, zalantzarik gabe. Gizonezkoek hainbat pribilegio dituzte, eta berdintasunak pribilegio horiei uko egin beharra dakar. Alde horretatik, oso ondo ulertzen ditut pribilegioei ez dietela uko egin nahi esaten duten gizonetzkoak, baina, aldi berean, askoz hobeto ulertzen ditut ezberdintasun egoeran bizi diren emakumezkoak. Mugimendu feministak ekarpen ikaragarria egin dio munduari, mundua aldatu duen ideiarik originalenetako bat iruditzen zait, eta, uste dut pribilegiarik ez edukitzetik, desabantailatik, askoz ere lan gogorragoa

egiten dela abantailaren erosotasunetik baino. Emakumeok gehiago jokatzen dugu: sufritzaile nagusiak gara, baina gizonak ere asko sufritzen ari direla esango nuke, eta asko galtzen, berdintasun eza-rengatik. Galtzen ari dira, besteak beste, beren indibidualtasunaren altxorra, beren buruak gizon bezala kontsideratzeko modua, era jakin batera sentitzera, jokatzerara eta pentsatzera behartuta ikusi dituztelako beren buruak. Sekulako galera dela esango nuke, baina horretaz gizonak ohartu behar dira. Gizartea ez da aldatuko erdiak bakarrik nahi duelako, denok nahi badugu baizik.

Berdintasuna denontzat da onura...

Horixe esan zuten berdintasunari buruzko kongresu batean ere, eta bai, denontzat da onura, «baina»: lehen kolpean, pribilegioak galduko dituenari ez zaio goxo gertatuko, eta ikusten ari gara. Indarkeria matxista, bortizkeria muturreko hori, hiltzorian dagoen zezenak eraso egiten duen moduan eraso egitea da. Agortzen ari den ereduak da, azken hatsa ematen ari dena. ■

Krisalida egoeratik, hegoak zabaldu eta irri egitera

MAITE ORUE
KAZETARIA

Oraindik bide luzea egiteko dagoen arren, ezagutza areagotzen ari den heinean, haurren transexualitatea giza aniztasunaren aldaera gisa onartzen hasi da azken urteetan gizartea. Errealitate hori ulertzeko kontzeptualizazio sexologikoa garatu izana eta familiak seme-alaben sexu nortasunaren aldarrikapena entzuten, ulertzen eta laguntzen hasi izana dira onarpen horri bidea zabaldu dioten gertaerak.

Dena den, ezjakintasuna handia da oraindik ere arlo honetan, eta, besteak beste, errealitate hori bistartzeko sortu zen 2015ean Chrysallis Euskal Herria Adingabe Transexualen Familien Elkartea. Aingeru Mayor Martinez sexologo eta elkarteko presidenteak azaldu duenez, «batzuetan pertsona baten sexua ez dator bat jaiotzean genitalen arabera ezarritako sexuarekin, eta egoera horri transexualitatea deitzen zaio». Transexualitatea ez da nahasmendu egoera bat, ezta buruko gaixotasun bat edo soziopatia bat ere.

Mutil gehienek zakila dute, eta neska gehienek bulba. Gutxiengoa dira zakila duten neskak eta bulba duten mutilak,

baina egon badaude. Chrysallis Euskal Herriak dioenez, «txosten ofizialen arabera, 10.000 pertsonatik bat» dago egoera horretan. «Ikerketa berriagoek, ordea, 1.000 pertsonatik bateko datua ematen dute».

Bi urteren bueltan hasten dira haurrak zein sexurekin identifikatzen diren adierazten, hain zuzen, hizkuntza menderatzen hastean. Identitate hori ez da hautatzen. «Identitatea, norbera zer den, autokontzientzia kontua da, subjektibitate kontua», eta hori ez dago hankartean. Identitate horren arabera eraikiko da nortasuna, «eta nortasun hori genero rolek, eta mutilak nolakoak eta neska-

toak nolakoak izan behar diren ezartzen duten arau sozialek moldatzen dute, askotan modu erabat bortitzean».

Identitate hori ukatzeak, horrenbestez, «sufritzera kondenatzen ditu» zakila duten neskak eta bulba duten mutilak. «Ezin izatera. Ezin bizitzera». Haien egoerak berezko zailtasunak izatera zigortuko ditu, baina «alde handia dago euren alboan egotetik, bere identitatea ukatzera». Hori dela eta, «haien bidai-de eta laguntzaile» izatearen garrantzia nabarmentzen du Chrysallis Euskal Herriak. Aingeru Mayor elkarteko presidenteak argi pixka bat ematen dio gaiari ondorengo lerroetan.

AINGERU MAYOR MARTINEZ

(Sexologoa eta Chrysallis Euskal Herria elkarteko presidentea)

Zuk zeuk alaba bi dituzu. Batek bulba dauka eta besteak zakila. Noiz eta nola jakin zenuten genital maskulinoekin jaio zen haurra emakumezko sentitzen zela?

Bi urte eta erdi zituenean, amak egindako galdera bati erantzuterakoan, neska gisa identifikatu zuen bere burua. Zein sexurekin identifikatzen zen adierazten hasi zen, alegia.

Nolakoa izan zen ondorengo prozesua?

Lehenengo eta behin, esan beharra dago familia bakoitzeko esperientzia ezberdina dela; hau da, prozesuak ezberdinak direla, nahiz eta elementu komunak ere izan. Gure kasuan, beste familia gehienetan bezala, hasieran uste genuen jolastan edo nahastuta zebilela. Pixkanaka, baina, ikusi genuen adierazten zuen hura sendotasunez mantentzen zuela. Hurrengo fasea beldurrarena izan zen; beldur genion etorkizunari. Ez genuen ikusi nahi begien aurrean genuena, iruditzen

zitzaigulako errealitate hori gogorra zela. Horrelako egoera baten aurrean, guraso gehienok pentsatzen dugu semearen edo alabaren bizitza ez dela erraza izango, zailtasun handiak izango dituela, oztopoak... Edonola ere, beldurrengatik ezin daiteke errealitatea ukatu, horrek sufri-mendua areagotzea baino ez baitakar.

Noiz heldu zineten egoera onartzera?

Urte eta erdi edo bi urte egin genituen anbiguitasunean. Tarte horretan, guk

mutila zela uste arren, soinekoak jantzen uzten genion; hasieran etxean, eta gero kalean ere bai. Hala ere, nahiz eta gustuko zituen arropak jantzi, goize-ro, ispilu aurrean jarri eta negar egiten zuen. Behin esan zigun soinekoak jantzi ezean mutila zela esango ziotela. Teoria psikologiko batzuen arabera, identitate egonkorra ez da definitzen umeak 7 urte izan arte. Horrek ez dauka inongo oinarriarik, baina, teoria horiek ezagutu-ta, pentsatzen genuen alabak 7 urte be-tetzerakoan definituko zuela guztiz bere burua. Baina gure alabak hasiera-hasie-ratik zeukan bere nortasuna definituta. Hortaz, definitu behar ginenok gu geu ginen, hau da, gurasook onartu behar ge-nuen bere identitatea. Azkenean, 7 urte zituela kendu genuen begietako benda. Orduan, gure buruari galdetu genion: Gure haurrak sufri dezan nahi dugu ala bere bizitza ahalik eta hoberen bizitzea? Erantzuna argia zen. Esanguratsua da bere identitatea onartu genuen unetik bere egunerokotasuna askoz lasaiagoa eta zoriontsuagoa izan dela, besteek mutila zela esaten ziotela-eta borrokatze-ari utzi behar izan ziolako.

Zer nolako jarrera dauka bere genitale-kiko?

Oso argi dauka norbaitek genitalak ikusiz gero mutila dela esango diola. Hori dela eta, etxean lasai asko ibil daiteke biluzik; lehengusuak, aiton-amonak etorritz gero lasai dabil biluzik, baina, adibidez, hon-dartzan ez da biluzten. Euren identitatea edota sentitzen dutena onartzen baldin badugu, transexualitate egoeran dauden

haur asko eroso bizi dira euren genitale-kin. Kontrara, euren identitatea ukatuz gero, hau da, esaten baldin badiegu «zu ezin zaitezke neska izan zakila duzulako edo alderantziz», eta, gainera, baieztapen hori denboran zehar mantenduz gero, ziur aski, horrek sortuko die euren geni-talekiko deserosotasuna.

2015ean sortu zenuten Chrysallis Eus-kal Herria. Zein da elkartearen hel-burua eta zer eskaintzen du?

Helburu nagusia da familiek bide hau bakarrik egin beharrean lagunduta egin ahal izatea. Elkartea sortu arte, haurrak adierazten zuen hori ulertzea lortzen zu-ten familiak oso isolatuta eta bakarturik sentitzen ziren. Antzeko egoerak bizi dituzten gurasoak daudela ikustea oso lagungarria da. Azken finean, onarpen prozesuaren hasieran dagoen familia ba-tek prozesua bizi izan duten beste batzuk zoriontsu ikustea sekulako laguntza da egoerari aurre egiteko. Zer esanik ez nor-berarena bezalako beste ume batzuk po-zik ikustea. Hortaz, elkar babesteko sare hori ehuntzea da elkartearen lehenengo helburua. Horrekin lotuta, elkarteak informazioa eta prestakuntza ematen die familiei, eta baliabideak jartzen ditu haien eskura.

Zein beste lan egiten duzue?

Lan handia egiten ari gara politikarie-kin, gobernuekin, osasun zerbitzuekin, hezkuntza sistemarekin... Errealitate hau orain arte ez zen kontuan hartzen, eta gaiaren inguruko ezagutza ematen ari gara. Urrats oso handiak ari gara ematen gure haurren eskubideak berma daitezen.

Asko egiten ari gara, baina oraindik asko dago egiteko. Errealitate honen aurrean, arazo handiena ezagutza eza da. Hala, fa-miliek ez badute seme-alaben errealitatea laguntzen ezagutzen eta ulertzen ez dute-lako da. Eskoletan gauza bera gertatzen da.

Euskal Herriko elkartean 40 familia zaudete gaur egun. Zenbat izan zine-ten sorreran? Eta zenbat daude estatuko elkartean?

Estatuan 400 dira elkartean dauden familiak, eta Euskal Herriko elkar-tea 2015eko martxoaren 8an sortu genuen, zortzi familiarekin. Gaur egun 40 gara. Hilean familia bat edo bi sartzen dira elkartera.

Ezagutza handiagoaren ondorio al da hori?

Ezagutza zabaltzean, haien haurren errealitatea eta adierazten ari zirena ulertu ezin zezaketen gurasoek ikus de-zakete euren kasua izan daitekeela. Beti-danik gizartearen diskurtsoa izan baldin bada *zakila=mutila* eta *bulba=neska*, eta gurasoek hori baino ez badakite, zaki-la daukan haurrak neska dela esatean, erantzungo diote hori ezinezkoa dela. Informazio gehiago izan ezean, zaila izango da beste era batera jokatzeko. Bai-na informazio gehiagorekin, errealitatea-ren aniztasuna ikusiz gero, agian, haurra adierazten ari zaien hori posible dela iku-siko dute gurasoek, eta zalantzan jarriko dute ordura arteko ukapen hori.

Beraz, garrantzitsua da haur hauen errealitatearen zabalkundea egitea.

Bai, izan ere, sufritu egiten dute identitatea ukatzen zaienean, eta antsietate koadroak, sintoma depresiboak, harremanetarako edota kontzentratzeko zailtasunak... dituzte. Alabaina, beraien identitatea onartzerakoan, loratu egiten dira, hegalak zabaltzen dituzte. Irri egiten hasten dira, haserre egoteari uzten diote, beste haurrekin erlazionatzen hasten dira lasai asko, kontzentratzen hasten dira, negar egiteari uzten diote... Hori guztia dela eta, elkartean sartzen ari diren familien zenbatekoak gora egitea oso positiboa dela uste dugu, batez ere ikusten dugulako elkartera sartu orduko asko sufritzen ari ziren haur horiek sufritzeari uzten diotela. Estimazio zehatz bat egitea zaila izan arren, gure kalkuluen arabera, Hego Euskal Herrian 400 bat haur izan daitezke zakila duten neskak edo bulba duten mutilak. Hortaz, badira beste 360 haur ziur aski sufritzen ari direnak.

Datu adierazgarria.

Oso. Eta horri beste datu bat gehitu behar zaio, heldu transexualen suizidio saiakera tasa %42koa dela, populazio orokorrarena 1,2koa denean. Horiei guztiei identitatea ukatu zitzaientzen, fenomeno berria baita familiek transexualitate egoeran dauden haurren identitatea onartzea. Heldu transexualei gaiztaldetuta, haurtzaro galduaz hitz egiten dute denek, tristuraz. Kontrara, azterketa zientifikoek egiaztatu dutenez, transexualitate egoeran dauden umeen identitatea onartu eta laguntzen zaienean, haur horien zorientasun adierazleak beste umeen parekoak dira. Hori dela eta,

sufritzen ari diren beste 360 haur horien bizitza jokoan dago, identitatea ukatzerakoan suizidiorako probabilitatea izugarri areagotzen delako. Horregatik da hain garrantzitsua errealitate hau ezagutzea.

Hezkuntza arloan ere lan handia egiten ari zarete. Zeintzuk dira egin beharrekoak?

Irakasleek jakinarazi digutena da ezjakintasuna dela arazo nagusia eta ez dakitela nola jokatu. Prestakuntza saioak eginda, baina, ikusi dute ez dela ulertzeko horren zaila, eta, ezagutza izanda, errazagoa dela haurrei laguntzea. Hortaz, gako nagusia ulerpenean datza, hau da, ulertzea izan daitekeela mutil bat bulbarekin eta neska bat zakilarekin. Identitatea subjektibitate kontua da, ez dago hankartean, prozesu mentala da. Behin hori barneratuta, bestelako zalantzak sortzen zaizkie: zer egin komunekin, aldagelekin... Oso erraza da: zakila duten neskak, neskak dira; eta bulba duten mutilak, mutilak. Beraz, komunak sexuen arabera bereizita badaude, nesken komunitara, neskak; mutilenetara, mutilak. Bestalde, irakaskuntzako edukietan, gabezia handia dago. Beharrezkoa da materialak sortzea eta testuliburuetan eta transexualitatearen errealitatea ere agertzea. Gainera, garrantzitsua da irakasleei ez ezik, ikasleei eta haien gurasoei ere formazioa ematea. Nafarroan, esaterako, transexualitate egoeran dagoen haur baten kasua antzematerakoan, formazio integrala bermatuta dago gaur egun. Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan momentuz ez dago horrelakorik. Egoeraren kudeaketa egokia egiteko, baina, nahitaezkoa da formazio

plana integrala izatea; hau da, irakasleak, gurasoak eta ikasleak barne hartzea.

Eta osasun arloari dagokionez?

Nerabazarora arte haur hauek ez dute inongo tratamendu medikurik behar izaten, baina ezinbestekoa iruditzen zaigu pediatrek errealitate honen berri izatea, beraiek izan daitezkeelako gurasoei informazioa eman ahal dietenak. Nerabezarora iristean, sexu karaktere sekundarioak garatzen hasten dira, eta, batzuetan edo askotan, haur hauek gaizki bizi izaten dituzte gorputzean gertatzen zaizkien aldaketak. Gaur egun badago teknologia esku hartzeko: batetik, blokeatzaile hormonalak; eta, bestetik hormonazio gurutzatua. Gure borroketako bat da horrelako tratamenduak izateko aukera bermatzea; gure haurrek, hala erabakiz gero, erabiltzeko aukera izan dezaten. Dena den, oraindik asko dago lantzeko. Esaterako, Euskal Autonomia Erkidegoan, Gurutzetako ospitaleko genero unitaterako gida kliniko bat idatzi zen, eta ekarpen garrantzitsuak egin zituen, baina baditu akatsak ere. Adibidez, psikiatraren figura mantentzen du gidak; hau da, edozein tratamendu jaso ahal izateko, psikiatra batek ziurtatu egin behar du pertsonak ez duela gaixotasun psikiatrikorik eta transexuala dela «egiaztatu behar du», eta ondoren psikiatrak tutelatuko du prozesu osoa. Hau, noski, transexualitatearen patologizatzea besterik ez da. Katalunian badago Trànsit izeneko zerbitzua, planteamendu askoz aurreratuagoak dituen, eta espero dugu Araba, Bizkaia, Gipuzkoan eta Nafarroan ere hori hartzea erreferentetzat.

KUDEAKETA EGOKI BATERAKO GAKOAK

Familiarenean ez ezik, hezkuntzaren, gizartearen eta osasunaren arlokoetan ere ezinbestekoak dira jarduera zehatzak transexualitate egoeran dauden hurrei arreta egokia eman ahal izateko. Batean zein bestean, haurrak berak zer sentitzen duen eta zer bizi duen ezagutzea izango da garrantzitsuena; alegia, esateko duena entzutea, presiorik eragin gabe.

Hezkuntza:

- Irakasleek prestakuntza egokia izatea ezinbestekoa da. Gainera, prestakuntza plan integral eta koordinatu bat aldarrikatzen du Chrysallisek, irakasleak ez ezik, ikasleak eta haien gurasoak barne hartzen dituen. Izan ere, gainerako ikasleen gurasoek gaiaren inguruko ezagutza izan ezean, nekez ulertaraziko diete seme-alabei badirela bulba duten mutilak eta zakila duten neskak.
- Ikasmaterialetan gabezia handia dago. Beharra dagoela iritzita, Chrysallis Euskal Herriak bere ekarpena egin du, **hurrekin ikasgeletan transexualitatea lantzeko aitzindaria den materiala sortuz**. «Ikasmaterial horretan, hainbat fitxaren bidez, oinarritzko informazioa emateaz gain, indar handiko irudia erakusten da: zakila duen neska baten eta bulba duen mutil baten marrazkia».
- Transexualitate egoeran dauden haurrak dituzten ikastetxeen sarea ere sortu dute Euskal Herrian: Loratuz Sarea. Berorren bidez, antzeko errealitatea bizi izan dutenen esperientzia ezagutzea posible egiten ari dira:

elkarri galderak egiteko, hausnarretak konpartitzeko, elkarlanean aritzeko...

Osasuna:

- Pediatra gakoa izan daiteke transexualitate egoeran dagoen adin txikiko baten kasua antzemateko. Hori dela eta, garrantzitsua da hark ere gizakia- ren sexu nortasuna nola garatzen den jakitea.
- Genitalen arabera sexu okerra esleitu zaion adingabe baten kasuan, pediatraren egitekoa izango da senideei ulertaraztea haurrari entzutea, hura errespetatzea eta maitatua eta onartua dela sentiaraztea izango dela hurbilekoek jarraitu beharreko bidea, umeak bere nortasuna modu librean gara dezan. Pediatrak norabide horretan eraman behar ditu senitartekoak.
- Nerabazarora iritsita, umeak berak, gurasoen laguntzarekin, erabaki beharko luke mediku tratamenduren bat erabili edo ez. Blokeatzaile hormonalak hartzeko aukera dago gaur egun, batetik; eta hormonazio gurutzatua, bestetik.

Gizartea:

- Aurreiritziei aurre egiteko, ezinbestekoa da ezagutza. Hori horrela, oso garrantzitsua da gizartean transexualitatearen gaia bistaratzea.
- Hurrei zuzendutakoek gain, www.chrysalliseh.eus webgunean badaude helduei zuzendutako baliabideak ere eskuragarri: transexualitatea ulertzeko azalpen errazak eskaintzen

dituzten testuak, irakurgai sakonagoak, ikus-entzunezkoak...

Saihestu beharreko esamoldeak:

Ezagutza ezaren ondorioz erabilitako esamolde batzuk iraingarriak eta mingarriak izan daitezke. Hona hemen saihestu beharreko batzuk:

- «Okerreko gorputzean jaiotako haurrak». Zelan izango da okerrekoa norbaiten gorputza bere gorputza bada? Okerrekoa gizartearen begirada izango da, besteen begirada.
- «Mutiko baten gorputzean jaiotako neskatoa» (edo alderantziz). Neskatoa denez, bere gorputza neskato batena da, neskato horrena. Hori bai, zakila eta barrabilak ditu, genital maskulinoak. Guztiek ditugu ezaugarri maskulinoak eta femeninoak, bakoitzak neurri ezberdin batean.
- «Neskatoa izan nahi duen mutikoa» (edo alderantziz). Sexua ez da borondate kontua, ez da hautatzen, ez da «izan nahi dudana», baizik eta «naitzena». Haur hauek «nahi» dutena da besteek zer diren jakin dezatela, eta benetan diren neskato edo mutiko moduan har ditzatela.
- «Transexualak...». Haur hauek, haurrak direnean, ez dute esaten «Ama, ni transexuala naiz». Esaten dutena da «Neska naiz!» edo «Mutila naiz!». Ez dira «transexualak». Mutikoak eta neskatoak dira. Bulba duten mutikoak eta zakila duten neskatoak. Eta haien errealitatea izendatzeko «transexualitate» hitza erabiltzen badugu ere, haiek ez dute behar ez diagnostikorik, ez bestelako etiketatzerik. ■

Euskadiko Aholku Batzorde Juridikoa sortu zeneko 80. urteurrena

IÑAKI BEITIA
COJUAko BOKALA

2016ko abenduaren 16an Euskadiko Aholku Batzorde Juridikoa sortu zeneko 80. urteurrena ospatu genuen. Horren harira, datozen lerroen bidez, azalduko dut batzordea nola dagoen eratuta eta zeintzuk diren bere eginkizun nagusiak.

Aldez aurretik, irakurleari ohartarazi behar diot ez dudala 1936ko Batzordea aztertuko. Hain zuzen, historialarien berezko zeregina delako, eta, batez ere, oraindik ez delako oso ezaguna gerra garaian «Lege onuramaile batzordeak» egindako lana. Dena den, azpimarratu nahi nuke egoera zail hartan lege aholkularitzan hainbesteko arreta jartzeak baduela zeresana.

Gaur egungo batzordea 1999an jarri zen martxan dekretu bidez, baina 9/2004 Legeak, azaroaren 24koak, Euskadiko Aholku Batzorde Juridikoari buruzkoak, Euskadiko Aholku Batzordearen osaketa eta eginkizunak zehaztu zituen. Jakina da organo berezia dela: hamar kidek osatzen dute baina lehendakaria eta lehendakariordea Eusko Jaurlaritzako zerbitzu juridiko nagusietako buruak dira; eta gainerako zortzi bokalak txostengileak dira, eta irizpen-proposamenak idaztea dagokie.

Eginkizunen arloan, ez ditut aipatuko legeak bere hirugarren artikuluan zerrendatzen dituen gaiak. Ostera, batzordearen zereginetan bi esparru garrantzitsu desberdinduko nituzke.

Lehenengoa Gobernuaren goi mailako aholku juridikoa ematea da. Eginkizun horretan, ez da, batzuek hala uste izan arren, xedapen orokorrak egiteko prozeduran gainditu beharreko azkenengo oztopoa, baizik eta Administrazioaren

laguntzailea. Lege-aurreproiektuek eta dekretu-proiektuek batzordearen irizpe-na jasotzen dute, eta hori azterketa sakon baten emaitza da, betiere lege-arrazoietan oinarrituta.

Behin txostena emanda, zuzenean Gobernuari egiten dio mesede, Gobernu baina lan horren onuraduna bere ekimena horrela berrebaluatu ahal izateko. Era berean, eta zeharka bada ere, herritar guztientzako bermea da, haien bizitzan eragina izango duen araua onartu baino lehen, goitik behera arakatuko delako. Lege-proiektuen kasuan, Legebiltzararentzat ere baliagarria izan daiteke, testuaren eztabaidarako beste osagai bat izanik.

Arau-proiektuaren azterketetan, ordenamendu juridikoari egokitzen zaion ala ez ebaluatzeko arreta berezia jartzen diegu eskuduntzen banaketei, araua aplikagarria denean, Estatuko Administrazio edo Foru Administrazioarekiko arazoak saihestearren. Betiere euskal erkidegoaren autonomiaren aldeko eskumen handiena ematen dion irakurketa lehenetsiko dugu. Ildo berean, ezin dut ukatu nekeza suertatzen dela hainbatetan Konstituzio Auzitegiaren jurisprudentzia aldakorra –batzuetan funtsik gabekoa eta gehienetan Estatuaren aldekoa– aplikatzea.

Bigarren zeregina zeharo desberdina da, eta komeni da ezberdintasun hori azpimarratzea. Esparru horretan batzordeak

administrazioko egintzak, kontratuak edo jarduerak aztertu behar ditu, eta bere iritzia ematerakoan, ezin du baztertu interesdun batzuen eskubideak jokoan daudela eta, gainera, askotan administrazio publikoaren interesekin gatazkan egoten dela.

Tentuz hartzeko gaiak dira, harreman juridikoak sakonago alda ditzaketen egintzek jasoko baitute gure iritzia. Kontuan izan behar da, halaber, Administrazioak ahalmena duela eztabaida bere kabuz erabakitzeko (adierazpeneko autotutela) eta baita erabakitakoa betearazteko ere (betearazpeneko autotutela).

Horregatik, litekeena da pentsatzea legeak Administrazioaren eta herritarren arteko zubi-lana egiteko batzordea sortu duela. Batzordeak eraginkorra izateko objektibotasunez eta inpartzialtasunez bete behar du bere eginkizuna. Batzordekideak Gobernuak izendatuak izan arren, legeak dioen bezala, ezin dute onartu Administrazioak emandako inolako jarraibiderik. Izan ere, legegileek jakin bazekiten horrela izango ez balitz, batzordearen iritzia ezer gutxirako balioko zukeela. Dena den, esan beharra dago berezitasun hau Aholku Batzorde Juridikoaren ereduari egokitzeko derrigorrezkoa zela.

Tirabirak, beharbada, nabarmenagoak dira administrazio eskatzailea Administrazio Orokorra denean, Toki Administrazioa denean baino; hala ere, funtsezkoa da batzordearen independentzia, herritarren interesak benetan babestuko baditu.

Zerbait aipatzearren, ondare-erantzukizunari buruzko erreklamazioetan zerbitzu publikoaren estandarren definizioan datza zailtasun handiena eta ofiziozko berrikuskapenetan erabateko deuseztapena «funtsezko betekizunak» ez izatean oinarritzen bada. Azkenengo kasuetan eztabaida luzeak sortzen dira batzordean, eta askotan eztabaidak berak txostenaren erantzuna dakar, zeren arrazoia bidezkoa dela argi ez badago, ezezkoaren alde eginen baitugu.

Urte hauetan egindako lana erakuste aldera, hobe da zenbait datu ematea. 1999. urtetik hona hiru mila txosten inguru egin ditugu. Horietatik mila, gutxi gorabehera, arau-proiektuei buruzkoak izan dira, eta bi mila administrazioko egintzei buruzkoak. Hiru mila horietatik ere bi mila Administrazio Orokorrek eskatu ditu, eta beste mila Tokiko Administrazioak eta Euskal Herriko Unibertsitateak.

Gaur egun, Administrazioak dituen erronkak ez dira makalak, gizarteak zerbitzu onak eskatzen baititu, gero eta langile eta baliabide material gutxiagorekin.

Batzordeak ere ez du dudarik eskaera horri erantzun egokia eman behar diola. Eta bere egitura sinpleak, handiustetik urruti, gauzak errazten dizkio. Batzordearen kabinete teknikoa bi legelariz, bi administrari orokorrez eta administrari-informatikari batez osatuta dago, eta esan daiteke urteroko aurrekontua egoera ekonomikora egokitu dela.

Batzordearen helburu aipagarrienetako bat izan da prozedurak araugintzan duen garrantzia behin eta berriz azpimarratzea. Egia esan, prozedurak ahalbidetzen du arau indarrean jarri baino lehen bere eragina aurreikustea; batez ere, aplikagarria denean, ezustekorik gerta ez dadin. Prozedurak irekia izan behar du guztien interesak baloratzeko, beti kontuan harturik arau eragingarriak sakoneko hausnarketaren emaitza direla.

Ez dago dudarik batzordearen beste zeregin garrantzitsu bat dela arau teknikoak onak egiteko laguntza ematea, gaur egungo ordenamendu juridikoak, berez konplexua eta oparoa, segurtasun juridikoa eskatzen duelako eta arauak oinarri sendoak izateak interpretearen lana erraztu dezakeelako.

Hori guztia kontuan izanda, esan daiteke ez dagoela kolokan batzordearen etorkizuna, eta erronka garrantzitsuak dituela. ■

Ariketak96

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

I. «Ohiko kalkoak gure testuetan» artikuluan zehazten denaren ildotik, zuzendu beharrezkoak direnak (Aintzane Arrietak sortutako ariketa).

1. Atentatua izan da Libano erdialdean, kalte handiak **eraginez**. (eta)
2. Ez da erreza 600€-rekin 4 laguneko familia **mantentzea**.
3. Azkenean, horiek guztiek kopuru **garrantzitsu** bat **suposatuko** dute.
4. Besterik gabe, **agurtzen naiz**.
5. Espainiako Kongresuan alderdi **ezberdinek** ez dute zereginik PPren ondoan.
6. Haur **berri bat** izan du Nereak.
7. Hezkuntza **Sailetik adierazi dute** LOMCE bertan behera utzi dutela eta Hezi-berri ezarriko dela.
8. Sorginetxe **bezala ezagutzen den** dolmena da ikusgarriena.
9. Hileta elizkizuna Arantzazun **ospatuko** da.
10. Jokalariak hegazkinez iritsi ziren Bilbora, berehala entrenatzera joan **zirela-rik** (eta ondoren).
11. Lau hildako **gertatu** dira A8 autobidean.
12. Amak daraman soinekoa amonaren **berdina** da.
13. Amaren soinekoa eta amamarena **bera** dira.
14. Iheslari kopuru **garrantzitsu bat** ito da Mediterraneoan.
15. PSOEek elkarrizketak **mantendu** ditu Podemos alderdiarekin, baina alferrik izan da.
16. Mikel da zure **bikotea**.
17. Parisera joan dira, datorren astean itzuliko **direlarik**. (eta)
18. Semea **bezala** hartu dute.
19. Zinemazaleen bilera Donostian **ospatuko** da.
20. Zorrak, izan ere, Gipuzkoako Foruaren berezko aurrekontutik, % 2,4 karga finantzarioa **suposatzen du**.
21. Gauza **berdina** adierazten digu autoreak adibidean.
22. Nire azken **bikotea** psikologoa zen.

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Ariketak 96

Hemendik aurrera zuk bakarrik, ea zer harrapatzen duzun!

23. Mila eta bostehun eurok asko suposatzen dute guretzat, berdina gertatuko zaie agure askori.
24. Egoera politiko berriaz ez dute partidu guztiek irakurketa berdina egiten.
25. Partida 22-21 amaitu zen, baina benetan txarra suertatu zen.
26. Erregistrokoaren lana iristen diren dokumentuei sarrera ematera mugatzen da.
27. Eskatzaileak pertsonalki aurkeztu behar ditu agiri guztiak.
28. Gaur egun Interneti esker modu desberdinetara erakuts dezakete musika-talde gazteek euren produkzioa.
29. GFAk argi berdea eman dio Zubietako erraustegiari.

2. Osatu esaldiak ondorengo aditzekin:

bermatu

esleitu

hautatu

islatu

agortu

areagotu

saihestu

ehundu

1. Bakioko Udalak eraikin publikoak garbitzeko zerbitzua _____ du prozedura negoziatu bidez.
2. Osasun sailburuak jakinarazi du ia 134.000 lagunek _____ dutela euskara lehentasunezko hizkuntza gisa Osasun Zerbitzuan arreta jasotzeko.
3. Parlamentuak egoitzen kontrol tekniko eta ekonomikoa _____ dezala eskatzen dio Nafarroako Gobernuari.
4. Abian da gizarte-bazterketa egoerak prebenitu, _____ edo arintzeko bakarkako diru-laguntzak emateko deialdia.
5. Urola Kostako ekonomiaren egoera _____ dute *Ekonomia Gurean* saioan.
6. Zainketa aringarrietan eredu homogeneo bat _____ nahi du Osakidetza 2020rako.
7. Herritar guztien irisgarritasuna _____ eta gune babestu bat erakitzea da oinezkoen pasabide berriaren helburua.
8. Ebazpen honek _____ egiten du administrazio-bidea, eta interesdunek zuzenean jarri ahal izango dute administrazioarekiko errekurtoa.

3. Aukeratu hitz bakoitzari dagokion sinonimoa:

1. aniztasun = _____
2. bortitz = _____
3. urrats = _____
4. alabaina = _____
5. aitzindari = _____
6. hausnarketa = _____
7. iraingarri = _____
8. erronka = _____
9. ekoizpen = _____
10. esparru = _____
11. berme = _____
12. gatazka = _____
13. tentuz = _____

I. «Ohiko kalkoak gure testuetan» artikuluan zehazten denaren ildotik, zuzendu beharrezkoak direnak.

1. Atentatua izan da Libano erdialdean, eta kalte handiak eragin **ditu**.
 2. Ez da erreza 600€-rekin 4 laguneko **familiari eustea / familia bizitzea**.
 3. Azkenean, horiek guztiek kopuru **handi** bat **eragingo/esanahiko** dute.
 4. Besterik gabe, **agurtzen zaitut**.
 5. Espainiako Kongresuan **alderdiek** ez dute zereginik PPren ondoan.
 6. **Beste haur bat** izan du Nereak.
 7. Hezkuntza **Sailak adierazi du** LOMCE bertan behera utzi dutela eta Heziberri ezarriko dela.
 8. Sorginetxe **izeneko/deritzon** dolmena da ikusgarriena.
 9. Hileta elizkizuna Arantzazun **egingo** da.
 10. Jokalariak hegazkinez iritsi ziren Bilbora, eta ondoren berehala entrenatzera joan **ziren**.
 11. Lau lagun **hil dira** A8 autobidean. (Esanahidun aditza erabili)
 12. Amak daraman soinekoa **amonarenaren modukoa** da. (amonarena bezalakoa da)
 13. Amaren soinekoa eta amamarena **berdinak** dira.
 14. Iheslari kopuru **handia** ito da Mediterraneoan.
 15. Pedro Sanchezek **elkarrizketak izan ditu / hitz egin du** Podemos alderdiarekin, baina alferrik izan da.
 16. Mikel da zure **bikotekidea**.
 17. Parisera joan dira, **eta** datorren astean itzuliko **dira**.
 18. Semetzat hartu dute.
 19. Zinemazaleen bilera Donostian **egingo/izango** da.
 20. Zorra, izan ere, Gipuzkoako Foruaren berezko aurrekontutik, % 2,4 karga finantzarioa **da**.
 21. Gauza **bera** adierazten digu autoreak adibidean.
 22. Nire azken **bikotekidea** psikologoa zen.
- Hemendik aurrera zuk bakarrik, ea zer harrapatzen duzun!**
23. Mila eta bostehun eurok asko **esan nahi** dute guretzat, gauza **bera** gertatuko **zaio nagusi** askori.
 24. Egoera politiko berriaz, ez dute partidu guztiek **gauza bera pentsatzen**. / ...berriari ez diote **gauza bera** irizten.
 25. Partida 22 **eta** 21 amaitu zen, baina benetan txarra **suertatu** zen.
 26. Erregistrokoaren lana iristen diren dokumentuei sarrera **emate** **da**.
 27. Eskatzaileak **berak** aurkeztu behar ditu agiri guztiak.
 28. Gaur egun Interneti esker modu **askotara** erakuts dezakete musika talde gazteek euren produkzioa.
 29. GFAk **bailetz esan/baiezkoa eman** dio Zubietako erraustegiari.

2. Osatu esaldiak ondorengo aditzekin:

1. Bakioko Udalak eraikin publikoak garbitzeko zerbitzua **esleitu** du prozedura negoziatu bidez.
2. Osasun sailburuak jakinarazi du ia 134.000 lagunek **hautatu** dutela euskara lehentasunezko hizkuntza gisa Osasun Zerbitzuan arreta jasotzeko.
3. Parlamentuak egoitzen kontrol tekniko eta ekonomikoa **areagotu** dezala eskatzen dio Nafarroako Gobernari.
4. Abian da gizarte-bazterketa egoerak prebenitu, **saihestu** edo arintzeko bakarkako diru-laguntzak emateko deialdia.
5. Urola Kostako ekonomiaren egoera **islatu** dute *Ekonomia Gurean* saioan.
6. Zainketa aringarrietan eredu homogeneo bat **ehundu** nahi du Osakidetza 2020rako.
7. Herritar guztien irisgarritasuna **bermatu** eta gune babestu bat eraikitzea da oinezkoen pasabide berriaren helburua.
8. Ebazpen honek **agortu** egiten du administrazio-bidea, eta interesdunek zuzenean jarri ahal izango dute administrazioarekiko errekurtsoa.

3. Aukeratu hitz bakoitzari dagokion sinonimoa:

1. aniztasun = ugaritasun	6. hausnarketa = gogoeta	11. berme = garantia
2. bortitz = gogor	7. iraingarri = laidotsu	12. gatazka = borroka
3. urrats = oinkada	8. erronka = desafio	13. tentuz = kontuz
4. alabaina = dena den	9. ekoizpen = produkzio	
5. aitzindari = gidari	10. esparru = arlo	

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Ladybug

MIREN GORROTXATEGI

IDAZLEA

Ohepean esnaturiko goiz batean, hantxe topatu nuen lehen marigorrin-goa. Aurrena, ipur-ditik bultza egin nion ezti-ezti; gero, erroz gora jarri nuen. Ez zuen sei zangotxoetatik bakar bat ere mugitu. Hila zirudien nire lehen maskota izango zenak. Logelako leihoa ireki eta, intsektutxoa behatz puntan jarri ondoren, eskolan ikasitako kanta abestu nion: «*Ladybug, ladybug, fly away home*», «Marigorri, marigorri, etxeraino hegan egin». Putz egin nion, baina bere hanka mehez gogor eusten zien intsektuak nire ermamietako marratxoiei. Ez zen ufadarekin aineratu; ez zuen negu hotzera joan nahi, antza. Barrura sartu orduko, ordea, hil-itxurak egiten hasi zen berriro. Hibernatzen ariko zen, hartzak bezala. Ohe azpian gorde nuen. Hurrengo goizean, beste marigorri bat topatu nuen burko zuriaren gainean; hurrengoan, beste bat. Eta, hala, maindireen gainean, pinportatxo gorriak aurkitzen hasi nintzen ia goizero. Guztiak gordetzen nituen ilaran ohepean, eta mantangorrien salbatzaile izendatu nuen neure burua.

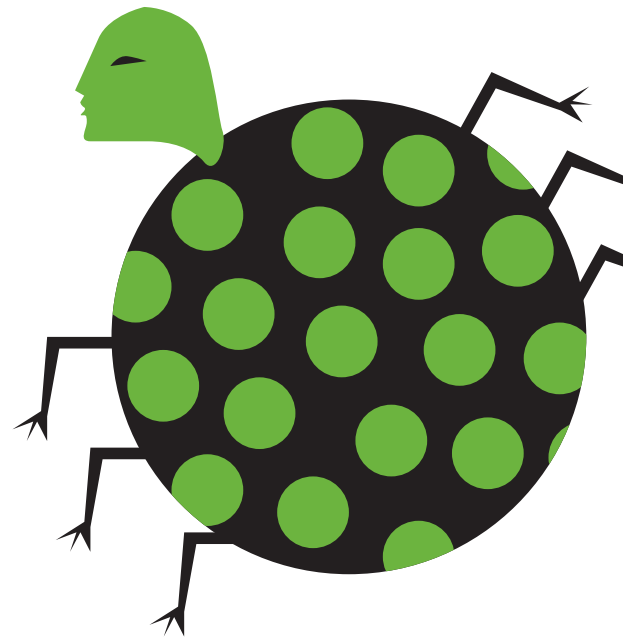
Goiz batean, azken marigorria ohepean gorde eta sukaldean gosaltzen niharduela, xurgagailuaren soina entzun nuen nire logelan, eta asalaturik joan nintzen ohe azpiko bilduma salbatzera. Xurgagailua ohepetik pasea zuen galdetu nion aitari, eta artean ezetz erantzun zidan, orduantxe pasatu behar zuela. Halakorik ez egiteko erregutu nion,

eta ohepea ez garbitzeko konbentzitu-tuko banuen, nire altxorra erakutsi behar izan nion azkenean. Zomorro haiek zergatik gordetzen nituen galdetu zidan, eta zomorro ez deitzeko esan nion, mamorrotxo izatekotan ere, eta marigorritxo, hobe. Aterpea behar zutela esan nion negua pasa arte, hotz egiten zuela kanpoan. Eta, gainera, nik bezalaxe, beltzu-neak zituztela. Aitak estu-estu besarkatu ninduen, eta «nire marigorritxo» belarrira xuxurlatu ostean, bere gelara joan zen.

Gau hartan ere, labezomorroaren-gandik ihesi, ohepean ezkutatu nintzen. Tartean behin baino ez zen etortzen bisitan zomorro higuin-garria, baina gauero egoten nintzen haren balizko bisitaren beldurrez. Marigorriei abestuz lokartzen nintzen hantxe askotan, ohepean, labezomorroak tupustean iratzarri eta oinetatik tiraka handik ateratzen ninduen arte. Baina, marigorrin-goak hil ziren gau hartan, ez ninduen kanpora atera: hantxe ondoan sartu zitzaidan zomorroa, justu-justu kabitzen bazen ere. Nire mamorrotxoak gertutik ikusi nahi zituela esan zidan. Marigorringoan abestia ba al nekien galdetu zidan ondoren. Baietz egin nion buruaz, eta eskolan ikasitako kanta abestu nion:

«Marigorri, marigorri, etxeraino hegan egin etxeak su hartu dizu umeek dute alde egin.

Denek batek izan ezik gure Anne txikik salbu ezkutaturik baitago zartaginpean da salbu»

Ederki kantatu nuela esan zidan, baina beste bat politagoa irakatsiko zidala berak. Belarrira abesten hasi zitzaidan: «*Ladybug, ladybug, landed on my thumb*». Hatz erakuslea nire ezker eskuko behatz lodian ezarri zuen. «Ezagutzen abestia?» Ezetz egin nion buruaz, eta labezomorroak berriro ekin zion abesteari, hatzaz marigorringoarena egiten zuen bitartean:

«Marigorri, marigorri, erpuruan zen ezarri, igo zen gora, gerrira, eta gero ukondora. Marigorri, marigorri, besoan gora etorri, eta hegan du alde egin. Eta hegan du alde egin. Marigorri, marigorri, behatz lodian ezarri, igo zen orkatilara, eta gero belaunera. Marigorri, marigorri, zangoan gora etorri, eta hegan du alde egin. Eta hegan du alde egin. Marigorri, marigorri, lagunak gara zu eta ni? Marigorri, marigorri, etorriko zara berriz? Etorriko zara berriz?»

Ez zion abesteari utzi alegiazko bere marigorria nire gorputz-atal guztietan pausatu zuen arte. Amaitzean, labezomorroak estu-estu besarkatu ninduen, eta «nire marigorritxo» belarrira xuxurlatu ostean, bere gelara joan zen. Marigorringoekin bakarrik nintzen berriro ohepean. Ez zeuden jada ilara zuzenean, sakabanatuta eta erdi zapalduta baizik. Hegoak erauzita. Hilak denak.

Egunez hain eder ziruditen marigorriak ere, gau ilunean, mozorroa kentzean, zomorro beltz nazkagarriak baino ez zirela ohartu nintzen. ■

Ohiko kalkoak gure testuetan

AINTZANE ARRIETA GANDIAGA

Irakasle lanetan gabiltzanok eta Euskara eta Literatura gaia idazten ikasteko prozesutzat daukagunok heltzen gara une batera non testuetan zuzendu beharreko kontu nagusiak kalkoak diren. Juan Gartziaeren terminologia erabilia «kalko okerrak» erabili beharko nuke *Kalkoen Behatokiaren* egileen hitzetan, berriz, «kalko» hitza huts-hutsean. Nik neuk «kalko» erabiliko dut, besterik gabe, batetik, ez baitzait, berez, sistema txarra iruditzen hitzen altxorra handitzeko, eta bestetik, aspaldi ikasi bainuen zalantzaren aurrean laburrena aukeratzen.

Kontua da ni aurten ataka horretan egon naizela: ikasle-idazle trebeak izan ditut eta horri heldu beharra izan dut. Jakina, zeren bila hasiko da Batxilergoan ari den irakasle bat? Bai, ba, zerrenda baten bila! *IVAPeko estilo-liburuko* zerrenda ezagutzen nuen, eta batzuk bai, batzuk ondo zetozkidan, baina administrazio-hizkera lantzen duen erakunde batekoa izaki, beste zerbait behar nuen. Beraz, bada, Iralera jo nuen, eta han *Kalkoen Behatoki*a bideratu ninduten, datu-base batera, zeinak kontsultatzeko bikain dagoen arren ez zidan interbentzio azkar bat egiteko aukerarik ematen. Ondorioz, ausartu, eta neuk egin dut zerrendatxo bat ikasleen erabilera okerrak aintzat hartu eta, ustez, maiztasun handiena dutenak aintzat hartuta.

Egin dut, erabili dut, eta esan dezaket txiki samarra izan arren, alegia, luzatu, zabaldu, konpondu eta hobetu beharra

du, seguru, zenbaiten belarriak erne jartzeko balio izan duela.

Esan bezala, interbentzioa azkarra izan da, beraz, idatzia izan da landu dugun eremua eta kalkoa txartzat aurkeztu behar izan diet, nahiz eta jakin ez dela egia osoa. Terminologia zehaztearena, sailkapenak jarraitzearena... jorratuko dituzte unibertsitatera joaten direnek eta joaten direnean.

Hasi baino lehen aipatu behar ditut oinarri izan ditudan aditu hauek guztiak: *Kalkoen Behatokiaren* egileak: Xabier Alberdi, Xabier Altzibar, Julio Garcia, Asier Larrinaga eta Josu Landa; *Kalko okerrak* lanaren egile Juan Gartzia (2005,) eta *IVAPeko estilo-liburua*, jakina. Horietan duzue kontsulta biderik egokiena eta osatuena.

Hemen duzue, beraz, gure gelako lana. Izan bekizue lagungarri.

Hasteko, kontzeptuak zehaztu genituen:

Mailegua: Beste hizkuntza batetik hartzen dugun berba edo terminoa. Osorik hartzen dugu: esanahia eta adierazlea. Euskarak bere historian etengabe hartu ditu eta hartuko ditu inguruko hizkuntzetatik hitzak: *arbola, gauza, liburua, merke, azoka, errota, aingeru, bake, barkatu, eliza, alkate, alboka, industria, galtza, nekatu, Justizia, demokrazia, Internet, surfa...*

Kalkoa: Beste hizkuntza batetik hartzen dugun elementua da, baina ez dugu osorik hartzen: esanahia hartzen dugu eta adierazlea gure hizkuntzan ematen dugu: alegia, itzulpena erabilia kopia-

tzen dugu: *arreta deitu, burutu, irakurketa egin...* Sorterriko hizkuntza jakin ezean, ezin dira ulertu. Gaur egun, adibidez, esan dezakegu boladan dagoela kolore berdea: *Argi berdea eman diote etxegabetzeen protokoloari.*

Asko dira kalkoak, zeren euskaldunok elebidunak baikara, denbora oro ari gara bi hizkuntza ditugula buruan dantzan. Kuriosoena da jende «normalaren» artean hobeto onartzen direla maileguak baino, oro har, hiperzuzentzailea eta sinisbera iruditzen zait jendea, eta badi-rudi euskaraz mozturrotutakoa badago, beste barik, onartzen duela. Horregatik, uste dut hedabideetan «lasai» hitz egiten jarduten duten horiek kontu handiagoarekin hautatu beharko lituzketela hitzak eta esamoldeak honelakoak ez jaurtitzeko:

Adurizek **amatatu** ditu **suak**.

Haatik, edozein erreforma egiteko **marra gorriak** ere **jarri** dituzte sozialistek.

Gol **berri bat** sartu du.

Ulregarria da hitza lan tresna duenaren asperdura eta berritu nahia, baina ez al luke esaten duen oro kontuz hautatu behar kazetariak edo irratiara gonbidatuak? Azken batean, entzuleak dena jasoko du batera: adierazia eta adierazlea, eta ontzat emango du.

Interferentzia: Termino zabalagoa dugu, hizkuntza bi edo gehiago eremu berean erabiltzearen ondorio linguistikoa. Batetik bestera igarotzen dira elementuak, eta horrek eragina du hizkuntza jasotzailean: bere sistema aldatuz joango da. Baso za-

rratua da gai hori ni bezalako batentzat. Bego soziolinguistikari aditu direnentzat. Bigarren, zerrenda aztertu genuen. Hauxe bera, ordena alfabetikoan jarrita:

1. **Agurtzen naiz, ikusten naiz, maitatzen gara.** Elkar eta bere burua desagertu egin direla dirudi. Adarra jo eta gaztelaniaz «Esta mañana me veo fatal!» esanez gero, berehala konturatzeko dira, guk *zerbait* edo *norbait agurtzen dugula, ikusten dugula* edota *maitatzen dugula*.
2. **Arreta deitu.** Erabat onartua dago ikasleen artean, erabili beharrekoak hauek dira: *atentzioa eman, deigarri izan*.
3. **Balore eta balio.** Ez dira desberdintzen: *Balore*: kementa, adorea, ausardia. *Balioak* beste zerbait dira. Jakina, orokortu eta *balio* erabiltzen da, *kementa* desagertua dago, bai heziketatik eta baita gainerako arloetatik ere.
4. **Bera eta berdina.** Ez dago modurik ulertarazteko *beraren* atzean elementu bakarra dagoela eta *berdinak* hitzaren atzean, ordea, bi edo gehiago.
 ↓ 1983an *alderdi berdinak* irabazi zituen hauteskundeak, baina alkateak dimititu egin zuen.
 ✓ 1983an *alderdi berak* irabazi zituen hauteskundeak, baina alkateak dimititu egin zuen.
5. **Berri.** Euskaraz «zaharraren aurkako» da eta ez *beste bat*.
 ↓ Gaur, hilak 19, lan istripu *berri* bat gauratu da.
6. **Beste egunean.** Erabili: *joan den egunean, lehengoan*...
7. **Bezala.** Erabili konparazioetan bakarrik.
 ↓ ...*fracking bezala* ezagutzen den haustura hidraulikoaren teknika...
 ↓ Urte luzez sindikalista *bezala* egin duzu lana...

↓ Haur horiek arazo *bezala* ikusiko ez bagenu...
 ↓ Palestinara joan zen brigadista *bezala*.

8. **Bikotea** ez da bikotekidea. Etengabe jarriko dute: «nire bikotea»... hirukotea aipatzea nahiko izaten da.
9. **Burutu.** Ez da egin, *amaitu* da.
10. **Ezberdin** edo **desberdin.** Kontua da etengabe entzuten dituztela gaztelaniazko «diversos»en ordezkotzat *ezberdinak*:
 ↓ Alderdi *ezberdinek* iritzi *ezberdinak* plazaratu dituzte eraso horien aurrean.
 ✓ Alderdiek zenbait iritzi plazaratu dituzte eraso horien aurrean.
11. **Generoa.** Gizona, semeak, aitak, erregeak, agureak, maisuak... euskarak ez du generorik, ezta erregerik ere, hala ere, erne egon ezean, *semeak* izango dituzte, edo *agureak* izango dituzte kontuan, *emaztekiak* oro bazter baita utzita.
12. **Garrantzitsua.** Kopuru *garrantzitsua*: zer da hori?
 ↓ Horrek agerian uzten du irakasle eskaldunen *kopuru garrantzitsu* bat, oraindik orain, formazio prozesuan dagoela.
13. Erdal **gerundioa.** Ekintzak batera gertatzen ez badira, erabili beste bide batzuk.
 ↓ Arazoak izan zituen, erietxera eraman behar izan *zutelarik* (juntaduraren ordezkotzat)
 ✓ Arazoak izan zituen eta erietxera eraman behar izan zuten.
14. **Mantendu.** Euskaraz adiera bi: abereak elikatu, eta zerbaitek bere horretan iraun.
 ↓ Une honetatik aurrera, alderdi politiko guztiekin *elkarrizketak mantenduko* ditugu.
 ✓ Une honetatik aurrera, alderdi politiko guztiekin hitz egingo dugu / *elkarrizketatuko* gara.
15. **Mugatu.** Adibidea jarriko dizuet zuzen-zuzenean:

↓ Atezainaren lana fotokopiak ateratzera mugatzen da.
 Atezainaren lana fotokopiak ateratzea / ateratzea besterik ez da.

16. **Nondik esan, adierazi.** *Mankomunitate* adierazi dute...
 ↓ Osasun *Sailetik* adierazi dute *bakanak direla horrelako kasuak*.
 ✓ Osasun *Sailak* adierazi du *bakanak direla horrelako kasuak*.
17. **Ospatu.** ↓ Bilerak *ospatu*, ↓ hileta elizkizuna *ospatu*. Bilerak egin egiten dira eta mezak esan, eman edota eraso/lagundu. Hala ere, abadeek temati jarraitzen dute «hiletak ospatzen», beraz ez dakit ba...
 18. **Pertsonalki.** Erabili: *nik neuk*
19. **Suposatu.** Horren esanahia *uste izan* da, beraz, kontuz honelakoekin:
 ↓ Horrek *suposatzen* du angelu guztiak ere berdinak izatea.
 ✓ Horrek esan nahi du angelu guztiak ere berdinak izatea (beste batzuetan, *dema-gun, ekarri*... erabil ditzakegu).
20. **Suertatu/gertatu.** Alferrikakoak izan daitezke:
 ↓ Alderdi hori irabazle suertatu da.
 ✓ Alderdi horrek irabazi du.
 ↓ Barruan lanean zebiltzan hiru langile zauritu suertatu ziren.
 ✓ Barruan lanean zebiltzan hiru langile zauritu ziren.
21. **Tantoak** kontatzerakoan, erne. 2-2: bina goaz, bi eta bi goaz, baina ez: **bi bi goaz*. Bai badakit ahozkoan erabiltzen dela batik bat, baina entrenatzaileen ahotan etengabe entzuten da eta, hemen jarri dut, ea norbaitek irakurtzen duen-edo. ■

Erretiroa hartu eta lanean jarraitu, iritzi ezberdinak sortu dituen eskubidea

MAITE ORUE
KAZETARIA

Europan bezala, Euskal Autonomia Erkidegoan ere gero eta gehiago dira erretiroko adinera heldu eta lanean jarraitzeko erabakia hartzen duten herritarrak. Erretiroko adinean dauden langileek, 35 urte kotizatuta baldin badituzte, lanean jarraitzeko aukera dute, erretiratzeagatik dagokien pentsioaren erdia jasota.

Hala ere, Europako datuekin alderatuta, hainbeste ere ez dira aukera horren alde egiten dutenak. Norbere kontura edo ez, administrazio publikoko langile ez direnek erabaki dezakete lanean jarraitzea, lanaldi osoan edo murritzuan.

Espainiako estatuan, 2013an eratu zuten pentsiodun aktiboaren legeko figura, Espainiako Gobernuaren Ministro Kontseiluak pentsio-sistemaren erreforma onartu zuenean. Gizarte Segurantzaren iraunkortasuna bermatzeko eta langileen lan-bizitza luzatzeko hartu zuten erabaki hura. Bizi-itxaropena handituz doa, eta adinean gora egin ahala herritarrek bizimodu duinagoa dute. Horregatik, lanean jarraitzea aukeratu duen herritarren kopuruak gora egin du 2014tik 2016ra bitartean. Lanean jarraituta, kotizatzen jarraituko dute, eta pentsio-sistemari eusteko modua izan dezake gobernuak.

Dena den, gaur egun oraindik, erretiroko adinean lanean jarraitzeko erabakia hartzen duen herritarren kopurua ez da %2ra heltzen Espainiako estatuan.

ARANTZA URRETABIZKAIA (idazlea, erretiro aktiboaren alde egin duen langilea)

Erretiroko adinera heldu, eta lanean jarraitzeko bi arrazoi nagusi ikusten ditu

AGE (Activos de Gran Experiencia) fundazioko zuzendari nagusi Tomas Arrietak dio Espainian enpresek erretirora bultzatzen dituztela langileak, Europako beste herrialdeetan ez bezala.

Bi arrazoi identifikatu ditu Arrietak erretiroko adinera heldu eta lanean jarraitzeko: beharizan ekonomikoa asetzeta, batetik, eta, estatus soziala mantentzea, bestetik. Erretiro adinean lanean jarraitzeko hautuaren aldekoa da Arrieta; ondo ikusten du erretiro aktiboa. Dioenez, langile horiek ekarpen onuragarria egiten diote gaur egungo gizarteari. Are gehiago, erretiroa hartu beharrean lanean jarraitzen duten langileek pentsioaren %100 jasotzeko baldintzak jartzearen aldekoa da.

EGILEEN ESKUBIDEAK

Norberak aukeratzen du erretiroan lanean jarraitzea. Erabaki hori hartzeko arrazoiak askotarikoak izan daitezke. Arrazoi ekonomikoak aipatuko dituzte batzuek, pertsonalak besteez, edo gizar-

tean pertsona aktibo izaten jarraitzen dutela sentitu behar dutenak ere egon daitezke. Erretiro aktiboan 'erretiroa' hartzeko adinik ez dago, norberak nahi duenean utzi diezaioke lan egiteari.

Lanbideak aztertuta, kulturgileen kasua izan da, akaso, entzunena. Izan ere, erretiroa hartuta ere, aurretik egindako lanen egile-eskubideak kobratzen dituzte. Beste zenbaitzuek, idazleek, kasurako, idazten jarraitzen dute erretirora helduta ere. Espainiako Enplegu eta Gizarte Segurantzako Sailak esana du eskubide horietatik eratorritako diru sarrerak ez dituztela inolaz ere ikertuko. Hala ere, gertatu izan da. Erretiroa hartuta, lanbide arteko gutxieneko soldataren zenbatekoa gainditu duten aparteko diru-sarrerak izan dituzten idazleen kasuak aipatu dituzte komunikabideek. Espainiako prentsak Luis Landero edo Javier Reverteren kasuak jaso ditu, baina gertatu izan zaie hainbat musikari, margolari eta argazkilariri ere.

idazle donostiarrak: «lehen, erretirotik jasotzen den dirua bizitzeko nahikoa ez izatea, eta, bigarrena, gizarteak ez zaituela baztertu sentitzea, gizartearen parte aktiboa zarela sentitzea. Suposatzen da langile guztion ametsa erretiroa dela, baina badira erretiratu nahi ez dutenak, erretirora bultzatuak direnak ere». Aukera pertsonala dela dio idazleak, eta, askatasunez hartutako hautua bada, ez dio inolako kalterik ikusten. «Gizarteak (erretiratu gehienek barne) esaten dizu behin adin batera helduz gero, deskantsatzea dagokizula. Zilegi da bide hori aukeratzea, baina ez luke derrigorrezkoa izan behar. Nik pentsatzen dut deskantsatuko dudala hildakoan». Urretabizkaia uste du lanean jarraitzen duten jubilatuek ez dutela erretiroa hartzeko derrigortasunik. «Ez dago urte

mugarik. Zuk horrela erabaki arte jarrai dezakezu hori egiten».

Dena den, Urretabizkaia uste du edozein langilek izan beharko lukeela, erretiratua egonda ere, lan egiteko eskubidea, baldintzak betetzen baditu. «Noski, irabazitakoari dagozkion zergak ordainduta».

Idazleen edo kultur arloan lan egin dutenen artean, badira egindako lanengatik dagozkien egile-eskubideak kobratzen dituztenak ere. Gainera, erretiro aktiboaren aldekoek dirua jasotzen dute egiten duten lanagatik ere.

Espainiako zenbait idazlerekin eztabaida piztu da komunikabideetan. Diotenez, beren irabaziek gutxieneko soldatari dagozkion kopurua gainditzen dute. Hala ere, donostiarrak uste du euskal idazleen

artean ez dela horrelako kasurik gertatu; alegia, erretiroa hartu eta aparteko diru-sarrerak kobratzearena. «Gutako gehienok beste lanbide bat dugu edo izan dugu, batez ere orain erretiroa hartzeko sasoian dauden artean», dio. Protesta egin duten idazle eta abarren jarrera ere ulertzen du, «baina beraiek ez zioten uko egin zegokien pentsioaren erdiari, eta nik bai. Beraiek ez dute indarrean dagoen legea bete, eta nik bai. Pentsa zer aurpegi geldituko zaidan baldin eta haien aldarria onartzen bada. Kasu horretan, nik bazter utzitako dirua eskatuko nuke».

Erretiro aktiboak eredu fiskalean duen eraginari buruz ez du hausnarketarik

TOMAS ARRIETA
(Activos de Gran Experiencia [AGE]
Fundazioko zuzendari nagusia)

Tomas Arrietaren arabera, bi dira erretiroko adinera helduta ere, lanean jarraitzeko arrazoiak: beharrian ekonomikoa, batetik, eta estatus soziala galtzearena, bestetik. Halaber, badira, Arrietaren ustez, bokazioagatik edota «besterik egiten ez dakitelako» lanean jarraitzen dutenak ere. Bestelako kulturetan, gainera, enpresako mediku-asegurua edukitzen jarraitzeko lanean segitzen dutenak ere badirela gogoratu du. Hala ere, azaldu du

egin Urretabizkaiak. Autonomoa izan da bere lan-bizitzaren azken 30 urteetan. «Erretiro aktiboak dagokizun pentsioaren erdia jasotzeko eskubidea ematen dizu. Nire kasuan Gizarte Segurantzari ordaintzen nionaren herena ordaintzen dut. Trukean, nahi adina lan egin dezaket. Gutxienez, Gizarte Segurantzari ordaintzen jarraitzen dut, gutxiago, baina ordaintzen diot. Eta lanaren truke irabazitakoaren zati bat ere zergetara doa», argitu du. Eta horrela jarraitzeari inolako arazorik ez dio ikusten: «Erretiroak eskubide izan behar luke, ez betebeharrak».

lanean jarraitzen duten horiek, normalean, 70 urtetik beherakoak izaten direla. 2013az geroztik, Espainiako estatuan lana izatea eta pentsioa kobratzea bateragarriak diren arren, pentsiodunak pentsioaren erdiari uko egiteaz gain, lan-istripuengatik eta laneko gaixotasunengatik (% 1,35eko kotizazioa) eta elkartasunezko kotizazioa deritzonagatik (% 8) ordaindu beharra daukala nabarmendu du AGE fundaziokoak.

Ordainketak ordainketa, badira lanean jarraitzea erabakitzen dutenak. Horiek, gainera, Gizarte Segurantzaren jarraitpen bat izaten dutela azaldu du Arrietak; «ohikoak diren laneko ikuskatzeak», hain zuzen ere. Tamalez, iruzur egiten dutenak detektatzea ez dela oso ohikoa izaten adierazi du AGEkoak, eta gaineratu du iruzur hori saiheste aldera, Ogasunaren eta Gizarte Segurantzaren datu-baseak elkar gurutzatzea litzatekeela onena.

Arrietak jakinarazi duenez, lanean jarraitzea erabakitzen duten horien artean, norberaren konturako langileak dira gailentzen direnak –erretiro aktiboaren % 95–, eta, are handiagoa litzateke portzentaje hori, bere ustez, pentsioa osorik jasotzeko aukera balego.

Bestalde, Arrietak dio Espainiako estatuko idazleen artean ezagutu izan direla erretiroa hartu eta aparteko diru-sarrerak kobratu dituztenen kasu «deigarriak», eta azpimarratu du ez dituela horiek begi onez ikusten: «Idazle batek bizitza osoko ezagutza eta ofizioarekin argitaratzen du, eta, arrakasta izanez gero, pentsioa gal dezake». Bestalde, uste du medikuen egoera ere bidegabekoa dela.

Egoera bestelako ikuspuntu batetik begiratu beharko litzateke, fundazioko ki-dearen ustez. Hain zuzen, ahal duen birtartean bere onena emateko nahia duen eta gizarteari ekarpena egin nahi dion herri bat dinamizatzeke era bat bezala ulertu beharko litzatekeela deritzo.

Modu horretan, begi onez ikusten ditu pentsio osoa hartuta lanean jarraitzen duten horiek, bizitzako arrazoi edo arrazoiak ekonomikoak tarteko direnean. Hala, nabarmendu du enpresak langile horiek kontratatzen dituztenean egiten dakiten hori balioan jartzen dutelako izaten dela.

Gauzak horrela, erretiro aktiboak zein erretiroko adina atzeratzeak gizartearengan eragin positiboak izan ditzake bere ustez; betiere, langileak lanean jarraitu

nahi badu eta enplegatzaileak horretarako aukera eman nahi badio.

Arrietaren arabera, pertsona batzuek uste dute urteen poderioz eskarmentudun eta formaziodun bilakatutako adinekoek egiten duten lana esperientziarik ez duten gazteek egin dezaketela, eta, alderantziz, gazteek egiten dutena adineko horiek ezinezkoa dutela egitea; hori, baina, engainu bat dela kritikatu du.

Erretiro aktiboa, gainera, langilearen eskubideekin bateragarria dela argi utzi du, eta azpimarratu du langileari zein enplegatzaileari lan-harreman irekiago batekin jarraitzeko malgutasuna ematen diotela. Dena den, uste du kasu horretan, alde biek borondatez eta askatasunez erabakitzeke aukera eduki beharko luketela.

Egoera bestelakoa balitz, eta pentsioa ongi ordaindutako lanarekiko bateraga-

ria balitz, hala nahiko luketen pentsiodun guztiek lanean jarraituko luketela azpimarratu du, «ordaindu beharreko zergak edozein izanda, enpresak sortzen eta baliteke langileak kontratatzen ere». Hala, azaldu du horretarako baldintzak izan beharko lirakeela erretiroko adin arruntera ailegatu izana eta urte askotan kotizatu izana. ●

JOXEAN URKIOLA
(LAB sindikatuko Batzorde Sozioekonomikoko kidea)

Gaur egun gazteen artean izugarritzko langabezia tasa dagoela dio LABeko kideak. Prestatuta daudela dio, baina oso zaila egiten zaiela lan-merkatuan sartzea. «Horregatik, LAB sindikatuaren ustez, langileak legezko erretiroko adinera iristen direnean, ezinbestekoa da erretiroa hartzea», aipatu du. Gainera, sindika-

tu horrek dio helburuen artean dutela erretirorako legezko adina murriztea, eta langileek erretiroa gazteago hartu ahal izatea.

Urkiolak dioenez, «erretiroko adina atzeratzeak ez du inolako zentzurik». Aitortu du momentuko arazo batzuk konpon ditzakeela, eta horietako zenbait aipatu ditu: «Soldata altua jasotzen dutenak kotizatzen jarraitzen dute, Gizarte Segurantzaren kutxa lodituz. Bestalde, lanean jarraitzen dutenak pentsio altuagoak lortuko dituzte». Hala ere, LABek dio horrek guzti horrek etorkizunean arazo larriagoak sortuko lituzkeela: «Milaka eta milaka gaztek langabezian jarraituko lukete, eta, ondorioz, kotizazio-urte gutxi eta kotizazio baxuak izango lituzkete». Egoera horren aurrean, gazte askok lan bila atzerrira jo beharko luketela dio Urkiolak: «Hori dela eta, izugarritzko arazoak sortuko lirakeke etorkizuneko pentsio publikoekin».

Hala ere, langileek erretiro aktiboaren alde egiteko arrazoiak izan ditzaketela onartu du LABeko kideak: «Gerta daite-

ke, arrazoi desberdinen ondorioz, langile bat berandu kotizatzen hasi izana, edo lan-bizitzan kotizazio hutsuneak izatea, eta pentsio publiko duin bat kobratu ahal izateko arazoak izatea. Kasu horretan, gure ustez, onargarria izan daiteke legeak ezartzen duen erretiroko adina igaro ondoren ere kotizatzen jarraitzea». Hala ere, LAB sindikatuak kasu konkretu horretan soilik ikusiko luke begi onez langile batek erretiroa hartu ondoren lanean jarraitzeko hautua egitea.

Erretiroko adinean herritarrek egin ditzaketan bestelako lanak aipatu ditu Urkiolak: «Gure ustez oso positiboa da zahartze aktiboa; hau da, pertsona helduek, jubilatuta ondoren, jarduera desberdinetan parte hartzea». LABeko kideak dioenez, erretiroa heltzen direnek boluntario moduan lan egin dezakete, Gobernu kanpoko Erakundeetan, edo gizarte plataformetan, esate baterako. «Baina hori ez da nahastu behar erretiroko adina atzeratzearekin», gaineratu du. ■

Euskaldun elebakarraren bizipenak eta pozak

AINARA MAYA

OLERKARIA ETA EUSKARA TEKNIKARIA

Bazen behin Joxe izeneko artzain baztandar bat hogeigarren gizaldiaren lehen erdian. Hogei urte zituen, euskara baizik ez zekien eta ia eskolatu gabe lanean hasi behar izan zuenez, ez zekien ez irakurtzen eta ez idazten ere.

Egun batean, gobernuko gutun ofizial bat iritsi zitzaion erdara batuan, eta Joxe, irakurtzen ez zekienez, Elizondoko apaizarengana joan zen eskutitz ofiziala irakur eta euskaratu ziezaion. Derrigorrezko soldaduska egiteko baldintzetako bat betetzen ez zuelako salbuetsita zegoa esan zion herriko apaizak, eta Joxe tristatu egin zen. Apaizak harriturik galdetu zion:

–Zergatik hago triste, Joxe? Soldaduska ez duk egin beharrik eta horrela libro izanen haiz. Bestela, seguru aski Afrikara bidali izanen hinduten gerra egitera.

–Soldaduska egiteko ere ez dut balio, On Joakin, txikiegia naizelako, eta soldaduska zen nire aukera bakarra pixka bat eskolatzeko eta espainiera ikasteko.

–Motel, motel, baina arriskutik libratu haiz, hire bizia salbatu duk!

–Orain nire egunerokora itzuliko nauzu halabeharrez, eta ahantziko nauzu bizitzan aurrera egiteaz.

–Lasai, Joxe, ezer ere ez da bukatzen, ez hasten. Dena doa bere bidean, joan behar badu utzi joaten, etorri behar badu utzi etortzen.

–Nire ondorengoei etorkizun hobea utzi nahi nien, eta ezkondu aurretik posizio hobea eduki herrian, baina orain lan gogorra soilik utziko diet oinordetzan.

Hori erran eta apaizarenetik atera zen Joxe, eta morroi lanetara itzuli zen Galartzaren etxera. Han zuen ogibide, hila-beteak eta urteak igaro ziren bere morroi lanetan behiekin eta ardiekin, orotariko lanak eginez. Gaueko lan ezkutuan ere hasi zen, ilargi berriko gau ilun batzuetan mugaldera joaten zen mugalari lane-tatik diru poxi bat gehiago ateratzeko, eta tarteka lagunarte goxoa ere izaten zuen herriko ostatuan jan-edan, berrieketa alaian nahiz bertsotan:

Ikusten duzu goizean, / argia hasten denean, / menditto baten gainean, / etxe ttipitto aintzin xuri bat, / lau haizondoren erdian, / xakur xuri bat atean, / iturrino bat aldean: / han bizi naiz ni bakean.

Horixe zen ene aitaxi zenaren bertsorik gogokoena, Jean-Baptiste Elizanburu saratararena. Bat-batekoan ere aritzen zen, eta horrela aritzen zuen bere eskualduntasan konplexua, gutxietsia sentitzen baitzen bailaran alfabetatugabea eta eskualdun elebakarra izateagatik.

Galartzaren etxean morroi urtetan, oraindik gazte azkarra, bere pentsamenduetan murgildurik zebilen eguneroko egun horietako batean, bere atsekabeen burua dantzan, eta bidenabar bere eguneroko zeregin gogorretan, ahots ezti bat entzun zuen bat-batean:

–Zer duk horren triste egoteko, Joxe? –harriturik begiratu zion mutilari une

hartan lanean zebilen Galartzaren etxeko neskame batek, mutilaren aurpegi tristea ikusirik.

–Triste ninan gogoa hire boz eztiak goxatu din... –irribarre lotsati bat egin zion neska gazteari. –Nola dun izena, neska polit horrek?

–Eugenie, eta hik?

–Joxe...

Handik aurrera, gizon-emakume arteko adiskidetasun-harremana hasi zuten, eta handik gutxira ezkontzeko eskatu zion Joxek Eugeneri. Neskak baietz esanda, Amaiurrera ezkondu zen Joxe, Eugenie sortzez amaiurtarra baitzen. Itzalosko ardi-borda batean bizitzen jarri ziren, eta artzaintzan aritzen zen Joxe; Eugenie, berriaz, gasna egiten aritzen zen, eta horrela, ezkon-bizitzak bederatzi haurride ekarri zizkien.

–Ai ene... zenbat neke eta min ditugun euskaldun pobreak, baina eskerrak zu zaitudan ondoan, Joxe... –ene amaxi Eugenie zena oso isila izan zen beti, eta gutxitan mintzatzen zen. Horregatik Joxek etxeko zereginak utzi, bere emazte hauskorrari so gelditu eta besarkada bat eman zion leunki.

–Aunitz maite zaitut, ene emazteki emankorra, eta bederatzi seme-alaba eskualdun sano eman dizkidazu. Eskerrik asko.

Eta horrela, eskualduntasan konplexu hori geure geneetatik ezabatu asmoz, euskal filologia ikasi nuen, eta geroztik euskalgintzan dabil aitaxi-amaxi alfabetatugabe haien biloba hau. Miresme-nez, ene aitaxiren bertsoa eta amaxiren mintzoa bihotzetik ahora. ■

Nortasun probak eta euskara

IVAPen ekimena euskararen erabilpena bermatzeko oposizioetan

ALEXANDER RODRÍGUEZ LÓPEZ

IVAPEKO TEKNIKARIA

Nortasun probak oposizio askotan erabiltzen dira, eta normalean gaztelaniaz bakarrik diseinatzen dira. Jendearengan kuriositate handia pizten dute, baina, era berean, gaizki-ulertu asko izaten dira proba hauen inguruan. Idatzi honen asmoa bikoitza da: batetik, gaizki-ulertu horiek argitzea nortasun probei buruzko informazioa eskainiz; eta, bestetik, Euskaratu proiektua aurkeztea, proba horiek euskarara egokitzeko abian jarri den eta enplegatu publikoen parte-hartzea behar duen ekimena.

NORTASUN PROBEN EZAUGARRIAK ETA DISEINUA

Nortasun probek gutariko bakoitzak modu batean edo bestean jarduteko dugun joera neurtzen dute, alegia, gure ohiko jokabideak, pentsamenduak eta sentimenduak. Faktore edo dimentsio batzuek norainoko eragina duten aztertzen dute, horien arabera zehaztuko baita joera horiek zertan diren eta norantz doazen, edo, beste era batera esanda, bakoitzaren portaeraren berezitasuna zein den, besteengandik bereizten gaituena.

Pertsona bakoitzaren nortasuna nolakoa den jakinda, bere portaera aurreikus daiteke. Hortaz, nortasun probek aukera ematen dute aztertzeko oposizioetako hautagaiak zein neurritan hurbiltzen diren lanpostu jakin baten profilerak eta laneko eginkizunak zelan beteko dituzten.

Fama txarra duten arren, nortasun proben diseinuak lan handia eskatzen du, oposizioetan ohikoak diren beste probetan ematen ez dena. Lehenik eta behin, nortasun-galdesortarako sortzen diren esaldiak teoria sendo batekin lotu behar dira; eta, horretarako, aditu askoren adostasuna neurtu behar da bermatzeko esaldi bakoitza bat datorrela teoriak definitu duen dimentsio orokor edo faktore batekin.

Bost faktore handien modeloa da (Big Five, ingelesez) nortasunari buruzko teoriarik sendo eta hedatuena munduan. Bost faktoreak hauek dira:

1. Ardura: helburu argiak eta zehatzak izatea, xedeak lortzeko gogo handia izatea eta zereginak zorrotz betetzea.
2. Egonkortasun emozionala: emozioak erraz kontrolatzea eta tentsio-egoerak ondo jasatea.
3. Lagunkoitasuna: lankidetzaren aldekoa izatea eta beren beharrianak eta interesak beste kideen interesen maila berean jartzeko, adeitasuna eta eskuzabaltasuna.
4. Kanporakoitasuna edo estrabersioa: besteekin harremanetan erraz hasatea, jendearekin gustura egotea eta gizatalde handietan ere ondo moldatzea.
5. Esperientziarekiko irekitasuna: ideia berriak aintzat hartzeko irrikan egotea eta gauzak beste modu batera egiteko bide berriak aztertu nahi izatea.

Teoriarekin lotura neurtu ostean, analisi psikometrikoak egin behar dira lagin handi batek emandako erantzunekin, eta langile publikoen hautaketan erabiltzeko bi propietate psikometriko bermatu: fidagarritasuna eta baliozkotasuna.

Fidagarritasunak adierazten du zer-bait errorerik gabe neurtzen ari garela: batetik, neurketa egonkorra dela; eta, bestetik, «barne trinkotasunarekin» ere zerikusia du, hau da, zein mailatan dimentsio bat osatzen duten esaldiek dimentsio hori neurtzen duten.

Baliozkotasunak islatzen du probak zenbateraino neurtzen duen neurtu beharrekoa, hots, irizpidea. Hautaketaren munduan, irizpidea langileen lan-jarduerarekin lotuta dago, eta baliozkotasuna neurtzen da nortasun proben emaitzen eta langileen lan-jardueraren arteko korrelazioen bidez. Bada, nortasun probek .30eko baliozkotasuna daukate, hau da, tamaina ertaineko korrelazioa.

Oposizioetan gehien erabiltzen diren proben artean, antzerako maila dute proba praktikokoek (.33). Maila baxuagoa du esperientziaren balorazioak (.16), eta altuagoa ezaguerak neurtzeko testek (.45), elkarrizketek (.58) eta adimen probek (.65).

Fidagarritasuna eta baliozkotasuna bermatu ostean, probaren eskuliburua egin eta baremoa kalkulatu behar da populazioaren adierazgarri den lagin handi bat hartuta. Izan ere, proba psikoteknikoetan erabiltzen den zuzenketa-prozedurak ez dauka zerikusirik ezaguera probetan erabiltzen denarekin. Hautagai bakoitzaren erantzunak baremoaren batezbestekoarekin alderatzen dira, balore horretatik zein neurritan aldentzen diren jakiteko, eta prozedura bera erabiltzen da hautagai guztiekin.

Analisi psikometriko horiek guztiak egiteko pertsona askoren erantzunak behar dira –10 bat lagun probaren esaldi bakoitzeko gutxi gora behera–, emaitzak ez direla ausaz ematen demostratu ahal izateko. Beraz, proba horien diseinuak

errekrutamendu lan itzela exigitzen du, eta denbora asko behar da aipaturiko pausuak betetzeko. Horregatik, oposizioetan erabiltzen diren probak enpresa pribatuek sortzen dituzte, arlo publikoan ez dagoelako baliabiderik kasu bakoitzarako proba bat sortzeko. Gauzak horrela, enpresa pribatuek probak gaztelaniaz bakarrik sortzen dituzte, eurentzat euskaraz egitea ez omen delako errentagarria, eta, ondorioz, hautagaien hizkuntza-eskubideak ezin dira errespetatu ez baitzaie aukera ematen proba psikoteknikoak euskaraz zein gaztelaniaz egiteko.

NORTASUN PROBAK EUSKARATZEA

Gai honen garrantzia kontuan izanda, IVAPEk ekimen bat jarri berri du martxan hautagaien hizkuntza-eskubideak bermatzeko: Euskaratu proiektua. Proiektu honen helburua da IVAPEk gehien erabiltzen dituen psikoteknikoak euskarara egokitzea eta nortasun proba berriak prestatzea bai gaztelaniaz eta baita euskaraz ere, eta horrekin batera nortasun proben eraginkortasuna hobetzea lan-jarduera aurreikusteko duten gaitasunean. Dagoeneko elementu grafikoak erabiltzen dituzten gaitasun proba batzuk euskaratu ditugu. Kasu horietan argibideak baino ez dira euskaratu behar, eta bestelako hizkuntza elementurik ez dagoenez galdera zein erantzunetan, ez dago zertan egokitzapen prozesurik egin, nortasun probetan bezala.

Izan ere, proba horiek euskarara egokitzeko prozesu luze bat eskatzen du, probak diseinatzerakoan ematen denaren antza daukana; hori bai, teoriarekiko lotura bermatzeko adostasun-kontrolrik

ez da behar, jatorrizko proban (gaztelaniazkoan) dagoeneko eginda baitago. Horrela, lehenik eta behin, proba bakoitzaren euskaratu behar du talde anitz batek, psikologo, metodologo eta itzultzailez osatua. Gero, bigarren itzultzaile talde batek euskarazko bertsioa gaztelaniana itzuli behar du, eta, azkenik, talde independente batek bertsio guztiak konparatu behar ditu behin betiko bertsioa osatzeko. Urrats guztietan bermatu behar da esaldi bakoitzak teoriarik neurtu behar duena era argi, erraz eta ulergarria adierazten duela.

Ondoren, jatorrizko probaren diseinuan bezala, analisi estatistikoak eta baremoa sortu behar dira. Prozesu luze hori proba bakoitzarekin egingo dugu, eta horrek esan nahi du oraindik urte batzuk behar izango ditugula proba guztiak euskaraz prestatu ahal izateko. Euskarazko bertsioa duen nortasun proba bakarrean, NEO-PI probaren kasuan, orain dela 10 urte egokitu zen euskarara, eta hiru bat urte behar izan ziren proba egokitzeko, 2.000 bat laguneko lagin bat osatu behar izan zelako.

Baina IVAPEk urtean 30 bat hautaketa-prozesutan laguntza ematen du psikoteknikoak aplikatzen, eta, beraz, nortasun proba gehiago egokitu behar ditu euskarara, hautagaiek euskaraz erantzuteko aukera izan dezaten.

EUSKARATU PROIEKTURAKO BOLUNTARIOAK BEHAR DITUGU

Euskaratu proiektuan, NEO-PIren egokitzapenean egin zen moduan, IVAPEk

EHUren laguntza izango du, hain zuzen ere Nekane Balluerkak zuzentzen duen GIZAKER ikerketa-taldearena, euren esperientzia ezinbestekoa delako proiektu honek berme zientifikoa izan dezan.

Oraingo honetan 1.100 laguneko lagina behar dugu, eta helburu hori lortzeko, langile eta erakunde publikoen laguntza beharko dugu. Horregatik, Euskal Autonomia Erkidegoaren hainbat erakunderi luzatu diegu gonbidapena, euren langile publikoen partehartzea lortzeko. Momentuz, 350 boluntariok eman dute erantzuna, eta beste 100 batek parte hartuko dute 2017an. Dena den, lagina handitzeko, aurten ere gonbidapena luzatuko diegu hainbat erakunderi, horien artean, Eusko Jaurlaritzako Sail guztiei.

IVAPek behar dituen proba guztiak baliozkotu ahal izateko, hiru urteren buruan 7 saio beharko dira. Saioak denboran bakandu egingo dira, erakundeei denbora gehiegi ez kentzeko. Urtean 2 saio egiteko asmoa dugu, bat abuztua baino lehen eta bestea gabonak baino lehen, eta saioen iraupena ordubete eta bi ordu artekoa izango da.

Zer egin behar dute boluntarioek? Ikerketan parte hartzen dutenek galdesorta batzuk bete beharko dituzte saio bakoitzean. Datuen bilketa langile bakoitzaren lan-zentroan egingo da, aurrez hitzartutako ordu eta tokietan. Probek neurtu behar dutena ondo neurtzen duten ziurtatzeko, ezinbestekoa da parte-hartzaileek euskaratu nahi den probari erantzuteaz gain, antzerako dimentsioak neurtzen dituzten beste proba batzuei ere erantzutea saio bakoitzean. Proba horiek gaztelaniaz daude gehienbat; dagoeneko baliozkotasuna demostratu dutenak dira, eta erreferentzia moduan hartuko dira.

Parte-hartzaileen baldintzak bi dira: langile publikoak izatea eta proba batzuk euskaraz erantzutea (ez dute zertan HE jakin bat akreditatu behar). Lagina ahal bezain anitza izatea komeni da euskaldunon populazioaren adierazgarria izan dadin, eta, beraz, adin, maila eta lanpostu mota guztietako langileak behar ditugu. Parte-hartzaileak ez dira zertan berdinak izan saio guztietan, baina proben fidagarritasuna neurtzeko komeni da gehienek saio batean baino gehiagotan parte-hartzea.

Nolakoak izango dira nortasun-probak? Proba bakoitzak hainbat esaldi izango ditu, eta esaldi bakoitzak dioenarekin daukagun adostasun maila adierazi behar da, 5 edo 7 aukera dituen eskala batean. Esaldi baten adibidea hau izan daiteke: «Jantzi behar dudanean, kolore iluneko jantziak nahiago ditut».

Anonimotasuna bermatuko da boluntario bakoitzak sortuko duen klabe pertsonalizatu bat erabiliz. Horrek berebiziko garrantzia dauka nortasunaren ebaluazioari dagokionez. Izan ere, ezagutzen ez dugun neurketa batean parte-hartzea kostatzen zaigu geure burua babesik gabe ikusten dugulako; batez ere, oposizioetan erabiltzen bada, gure laneko egoeran eragin handia izan dezakeela aurreikusten dugunean. Are gehiago, gure nortasunari buruzko datuak ematen ari garela, ez dakigu zein teknika erabiltzen den, eta, beraz, ez dakigu nola lortu puntuazio altua.

Zentzu horretan, badakigu pertsona askok jakin nahi dutela zelako emaitzak izan dituzten nortasun probetan, batez ere oposizioetan parte hartu nahi duten bitarteko funtzionario askok. Horregatik, Euskaratu proiektuko boluntarioek aukera izango dute euren emaitzak eza-gutzeko, alegia, dimentsio bakoitzean zer

nolako maila duten, baremoa prest dagoenean (lagin handia osatzen denean). Erantzunean argi esango dugu adierazitako mailak ez direla lanpostu guztietarako aproposak.

Izan ere, oposizioetan psikoteknikoak erabili aurretik, lanpostuaren analisisia egiten dugu lanpostuan adituak diren epaimahaikideekin. Analisi horretan ezartzen da zein den profil desiragarria, hau da, zer nortasun-dimentsio neurtu behar ditugun eta zelako mailak diren desiragarriak. Hori dela eta, lanpostu batzuetan dimentsio batzuek garrantzi handiagoa izango dute, eta lanpostu askotarako egokia izan daitekeena (adibidez, lagunkoitasun handia) beste batzuetan ez da desiragarria izango (adibidez, lagunkoitasun handia izatea lidergoa exigitzen duen lanpostu batean).

Laburbilduz, esan daiteke proba hauen emaitzak errotzen direla lanpostuaren analisisan eta Lanaren Psikologiaren prozeduretan, eta ez direla kapritxo edo ausaz kalkulatzeko. Aitzitik, konplexutasun handia daukate, bai euren diseinuan eta baita zuzenketa-prozeduretan ere, eta hori askorentzat ezezaguna denez, aurreiritziak eta kuriositate handia sortzen dute.

Hortaz, zuen kuriositatea asetu nahi baduzue, eta euskaldunon hizkuntza-eskubideak bermatu daitezen laguntza eman nahi baduzue, boluntario izan zaitezke Euskaratu proiektuan, betiere zuen erakundeak baimena ematen badizue. Idatzi honen bidez animatu nahi zaituztegu proiektuan parte-hartzera eta nortasun probei buruz izan ditzakezen errezeloak uxatzera. Informazio gehiago behar baduzu, idatzi helbide honetara: alexander-rodriguez@ivap.eus. ■

Euskaltzaindiaren Oinarrizko Lexiko Teknikoak II. Fisika eta Astronomia

XABIER AMATRIA, BEGOÑA AYERDI, URTZI BARRENETXEA, IRENE FERNANDEZ ETA IZASKUN ZUNTZUNEGI
IVAPEKO ADMINISTRAZIO HIZKERA ATALA

Zientzia eta
Teknika
Hiztegia
Biltzeko
(ZTHB)

egitasmoaren baitan
Euskaltzaindiak hiru
oinarrizko lexiko
argitaratu ditu.
Aldizkariaren 94.
zenbakian, matematikaren
lexikoari buruzko
artikulu argitaratu
genuen. Oraingo
honetan, Fisikako eta
Astronomiako lexikoetatik
ateratako hitz-bilduma
bat prestatu dugu alor
horietan interesa duen
ororentzat erabilgarriak
izan daitezkeelakoan.

Fisikako Oinarrizko Lexikoa

aktibitate erradioaktibo
en: radioactive activity
es: actividad radiactiva
fr: activité radioactive

alegiakzio irudi
sin. irudi birtual
en: virtual image
es: imagen virtual
fr: image virtuelle

anplitude
en: amplitude
es: amplitud
fr: amplitude

argi-espektr
en: luminous spectrum
es: espectro luminoso
fr: spectre lumineux

atomo-masa
sin. masa atomiko
en: atomic mass
es: masa atómica
fr: masse atomique

azelerazio
en: acceleration
es: aceleración
fr: accélération

bereizmen iz. *Sistema
optiko baten
bereizmena.*
en: resolution; resolving
power
es: resolución
fr: résolution

bibrazio
en: vibration
es: vibración
fr: vibration

bulkada iz. 'indar baten
intentsitatearen eta
eragiten ari den
denboraren arteko
biderkadura'.
en: impulse
es: impulso
fr: impulsion

desintegratu *da/du ad.*
en: disintegrate
es: desintegrar
fr: désintégrer

desplazamendu
en: displacement
es: desplazamiento
fr: déplacement

edukiera iz. *Edukiera-
eta
bolumen-unitateak.*
en: capacity
es: capacidad
fr: contenance

egoera solido iz. *Egoera
solidoaren fisika.*
sin. solido-egoera
en: solid state
es: estado sólido
fr: état solide

egonkor izond. *Oreka
egonkorra.*
en: stable
es: estable
fr: stable

elektrizitate estatiko
en: static electricity
es: electricidad estática
fr: électricité statique

elektroi aske
en: free electron
es: electrón libre
fr: électron libre

energia-maila iz.
*Hidrogeno-atomoaren
energia-mailak.*
en: energy level
es: nivel de energía;
nivel energético
fr: niveau d'énergie;
niveau énergétique

**energiaren
kontserbazioaren lege**
en: law of conservation
of energy
es: ley de conservación
de la energía
fr: loi de conservation de
l'énergie

eremu grabitatorio
sin. grabitazio-eremu
en: gravitational field
es: campo gravitatorio
fr: champ gravitationnel

eroale iz. eta izond.
en: conductor
es: conductor (iz.);
conductor, -a (izond.)
fr: conducteur (iz.);
conducteur, -trice
(izond.)

eroankortasun iz.
en: conductivity
es: conductividad
fr: conductivité

eroapen iz.
*Elektrizitatearen
eroapena.
Eroapen elektrikoa.
Beroaren eroapena.
Eroapen termikoa.*
sin. kondukzio
en: conduction
es: conducción
fr: conduction

esfortzu iz. *Trakzio-
esfortzua.
Makurdura-esfortzua.*
sin. tentsio
en: stress
es: esfuerzo; tensión
fr: contrainte; effort

esperimentu
sin. saiakuntza
en: experiment
es: experimento
fr: expérience

fluido
1 iz. *Fluidoan mekanika.*
sin. jariagai
en: fluid
es: fluido
fr: fluide
2 izond. *Material
fluidoak.*
sin. jariakor en: fluid
es: fluido, -a
fr: fluide

fotoi
en: photon
es: fotón
fr: photon

grabitate iz. 'astro
baten, bereziki Lurraren,
eta beste gorputz baten
arteko grabitazioaren
ondorio den indarra'.
sin. grabitate-indar
en: force of gravity;
gravity
es: fuerza de gravedad;
gravedad
fr: force de gravité;
gravité

handipen

en: magnification
es: ampliación; aumento
fr: grandissement;
grossissement

igorpen iz. *Elektroi-igorpena.*

en: emission
es: emisión
fr: émission

indukzio

en: induction
es: inducción
fr: induction

infragorri iz. eta izond.

en: infrared
es: infrarrojo (iz.);
infrarrojo, -a (izond.)
fr: infrarouge

inklinatu izond. *Plano inklinatua.*

en: inclined
es: inclinado, -a
fr: incliné, -ée

interferentzia

en: interference
es: interferencia
fr: interférence

irradi-uhin iz. (batez ere pl.)

en: radio wave
es: onda de radio; onda
radioeléctrica;
radioonda
fr: onde radio ; onde
radioélectrique

isolatzaile

en: insulator
es: aislante
fr: isolant (iz.); isolant, -e
(izond.)

kapazitate iz.

(elektrizitatean)
en: capacitance
es: capacidad;
capacitancia
fr: capacitance; capacité

kilowatt

en: kilowatt
es: kilovatio
fr: kilowatt

korronte altermo

en: alternating current
es: corriente alterna
fr: courant alternatif

korronte zuzen

en: direct current
es: corriente continua
fr: courant continu

leiar

sin. lente
en: lens
es: lente
fr: lentille

malguki

en: spring
es: muelle; resorte
fr: ressort

marruskadura iz.

Marruskadura-indarra.
en: friction
es: fricción; rozamiento
fr: frottement

metro karratu

sin. metro koadro
en: square metre
es: metro cuadrado
fr: mètre carré

metro kubiko

sin. metro kubo
en: cubic metre
es: metro cúbico
fr: mètre cube

mikrouhin

en: microwave
es: microonda
fr: micro-onde

oinarrizko partikula iz.

Oinarrizko partikulen eredu estandarra.
en: elementary particle;
fundamental particle
es: partícula elemental
fr: particule élémentaire

optiko

en: optic; optical
es: óptico, -a
fr: optique

partikula-azeleragailu

en: particle accelerator
es: acelerador de
partículas
fr: accélérateur de
particules

plasma iz. *[materiaren egoera]*

en: plasma
es: plasma
fr: plasma

potentzia

en: power
es: potencia
fr: puissance

propulsio

en: propulsion
es: propulsión
fr: propulsion

talka

en: collision
es: colisión
fr: collision

trakzio

en: traction
es: tracción
fr: traction

volt

en: volt
es: volt; voltio
fr: volt

watt

en: watt
es: vatio; watt
fr: watt

Astronomiako Oinarrizko Lexikoa
argi-kutsadura

sin. argi-poluzio
en: light pollution
es: contaminación
lumínica
fr: pollution lumineuse

argi-urte

en: light year
es: año luz
fr: année-lumière

asteroide

en: asteroid
es: asteroide
fr: astéroïde

aurora boreal

en: aurora borealis
es: aurora boreal
fr: aurore boréale

eguzki-orbanen ziklo

sin. eguzki-ziklo
en: solar cycle; sunspot
cycle
es: ciclo de manchas
solares; ciclo solar
fr: cycle des taches
solaires; cycle solaire

eguzki-sistema

en: solar system
es: sistema solar
fr: système solaire

eklipse oso

en: total eclipse
es: eclipse total
fr: éclipse totale

eklipse partzial

en: partial eclipse
es: eclipse parcial
fr: éclipse partielle

eszintilazio

sin. izarniadura
en: scintillation
es: centelleo
fr: scintillation

ilargi bete

sin. ilbete
en: full moon
es: luna llena; plenilunio
fr: pleine lune

ilargi-eklipse

en: eclipse of the Moon;
lunar eclipse
es: eclipse de luna
fr: éclipse de lune

ilbehera

en: last quarter; waning
moon
es: cuarto menguante;
luna menguante
fr: dernier quartier; lune
décroissante

ilberri

sin. ilargi berri
en: new moon
es: luna nueva; novilunio
fr: nouvelle lune

ilgora

en: first quarter; waxing
moon
es: cuarto creciente; luna
creciente
fr: lune croissante; premier
quartier

izar-euri

sin. meteoro-zaparrada;
ozar-izar
en: meteor shower
es: lluvia de estrellas;
lluvia de meteoros
fr: averse météorique;
pluie d'étoiles
filantes; pluie de météores

konstelazio

en: constellation
es: constelación
fr: constellation

Lurraz kanpoko
adimenaren
bilaketa

sin. SETI
en: search for
extraterrestrial
intelligence;
SETI
es: búsqueda de
inteligencia extraterrestre;
SETI
fr: recherche d'une
intelligence
extraterrestre; SETI

polo magnetiko

en: magnetic pole
es: polo magnético
fr: pôle magnétique

unibertso

en: universe
es: universo
fr: univers

zeruertzt

sin. horizonte; zerumuga
en: horizon
es: horizonte
fr: horizon ■

Lexiko osoak kontsultatu
nahi izanez gero,
sar zaitez
Euskaltzaindiaren
webgunean:
www.euskaltzaindia.eus

Enpatia eta asertibitatea: kontzeptu berritzaileak

IDOIA APAOLAZA

GIZARTE HEZITZAILE ETA PSIKOPEDAGOGOA

Empatia eta asertibitatea kontzeptu berritzaileak dira. Jeremy Rifkin (1945) soziologo estatubatuarraren arabera, *enpatia* hitza kontzeptu bakarra eta nahiko berria da hizkuntzetan. 1909 urtean hasi ginen erabiltzen.

Gizartean, ordea, sarri entzuten den kontzeptua da: «Pertsona horrek ez dauka enpatiarik; ezin du bestearen egoera ulertu, eta, ondorioz, bere lekuan jarri». Edo alderantziz: «Enpatia gehiegi dauka eta horregatik gaizki pasatzen du.»

BAINA, ZER DA ENPATIA?

Bestearen lekuan jartzeko gaitasuna da enpatia, hau da, pertsona bat egoera bat bizitzen ari da, eta beste pertsona batek bera ere egoera horretan egongo balitz bezala sentitzeko gaitasuna dauka. Ondorioz, bestearen bizipenak bereak egiten ditu. Enpatia estu loturik dago emozio, ulermen gaitasun, aurre bizipen eta pentsamenduekin.

Goleman, D. (2011) psikologoaren hitzetan, enpatiari esker pertsona bat gai da interpretatzeko besteek pentsatzen eta sentitzen dutena hitzik erabili gabe.

Kontuan hartu behar dugu, harremanetan, bi komunikazio mota gertatzen direla: bata, ahotsaren bitartez adierazten dena, eta, bestea, gorputza, tonua, malko eta keinuen bidezkoa (hitzik gabeko komunikazioa). Bi komunikazio-kanal horiek seinaleak igortzen dizkiote hartzaileari, eta seinale horiek dira, hain zuzen, hartzaileak bere enpatia «pizteko» behar dituenak.

Golemanek hiru enpatia mota bereizten ditu:

1. **Enpatia kognitiboa:** «*Badakit nola hautematen dituzun gauzak, beraz, zure ikuspegitik uler dezaket*».

Ongi komunikatzen dakien nagusiak hobekiago ulertzen ditu lanean menpe dituen langileen beharrak, eta langileek motibatuago lan egiten dute beren beharrei ongi erantzuten zaiela sentitzen baitute.

2. **Emoziozko enpatia:** «*Badakit nola sentitzen zaren*».

Bestearen sentimenduez jabetzen den profesionalak harreman eta lotura aberatsak eratzen ditu. Badaki bestea nola sentitzen den, eta, beraz, badaki haren egoeran berak zein erantzun jaso nahiko lukeen.

Enpatia mota hau duten pertsonak gaitasun handia dute bestearen nahiak entzuteko eta egoki interpretatzeko. Irakasle, giza harremanetako teknikari eta lider onak izaten dira.

3. **Kezka enpatikoa:** «*Sumatzen dut kezkatuta zaudela, eta prest nago laguntzeko*». Enpatia mota hau dutenen adibide dira, esate baterako, herritar eskuzabalak, enpresan elkarri laguntzen dioten langileak zein gurasoen kezka jaso, eta haien lekuan jartzen dakiten irakasleak.

Bestearen lekuan jartzeko, garunean ispilu-neuronak garatuta egon behar dira. Neurona horiek norbera ez den pertsona baten egoera emozionala islatzen dute garunean. Dena den, Punsetek (2009) dioten bezala, bestearen emozioak ezagutu eta ulertu ahal izateko, lehenago gure emozioak zein diren jakin behar dugu.

Era berean, norberaren bizipenek eragin nabaria izaten dute enpatiaren garapenean. Pertsona batek askoz errazago ulertuko du beste pertsona bat bizitzen ari dena bere bizipenekin lotzen badu, eta, ondorioz, harekin egokiago konektatuko du. Horrela jotzen duten pertsonak besteei laguntzeko prestutasun eta nahia erakusten dute.

Esan dezakegu, bada, lotura afektiboekin harreman zuzena daukala enpatiak. Zenbat eta lotuago sentitu egoera batean dagoen pertsonarekin, orduan eta errazago izango zaigu pertsona horren lekuan jartzea.

ENPATIAK EMOZIOEKIN DUEN LOTURA

Aipatu bezala, enpatiaren kontzeptua beste kontzeptu batzuekin dago lotuta; emozioekin, esaterako. Izan ere, enpatia gaitasun kognitiboa bat da; gaitasun kognitiboei sentitzea eta bizitzea dakarte, eta, beraz, egoerak bizitzean, emozioak azaleratzen dira: poztasuna, tristura, antsietatea, amorrua eta abar.

Portaera guztien lehen pausoa gertaera hautematea da. Horretarako, lehen informazioa (pertzepzioa) garunari zentzumenen –ikusmen, entzumen, dastamen, ukimen eta usaimenen– bidez iristen zaio. Gero, garunean bertan, pertzepzioa sentsazio bilakatzen da; sentitzeko gaitasunak sentsazioa emozioekin lotzen du ispilu-neuronen bitartez; emozioek pentsamenduak sortzen dituzte; eta, azkenik, garunak erantzun bat ematen du ekintzaren bitartez.

Garunaren erantzunek zerikusi handia izaten dute pertsonaren izaerarekin. Horrela, besteen egoeren aurrean, badira pertsona batzuk batera emoziorik agertzen ez dutenak, eta, aldiz, badira beste batzuk emozioak agerian uzten dituztenak (nagarrez edo pozez oihuka hasten direnak, esaterako).

ASERTIBITEA

Enpatiarena bezala, asertibitatearen kontzeptua ere berritzailea da, eta duela gutxi hasi zen hizkuntzetan erabiltzen.

Gizakion arteko harremanak elementu hauen arabera eratzen dira: garatutako izaera, jasotako hezkuntza, izandako bizipenak eta ditugun gaitasunak. Pertsona asertiboak bagara, eskuzabaltasunez eta enpatiaz jokatzear gain, egoerak ulertu eta kudeatzeko estrategia onak erabiliko ditugu. Asertibitatea ezin baita enpatiarik gabe ulertu, ezta besteekiko begirunerik gabe ere.

Baina pertsona asertiboa izateak ahalegi-na eta autokontrola lantzea eskatzen du, batez ere, norberaren emozio eta bizipenekin lotutako egoeren aurrean. Zailen suertatzen zaiguna bestea ulertzea da, ez epaitzea, umiltasunez jokatzeko, hobetzeko nahia izatea, eta, batez ere, besteak aintzat hartzea.

Jarrera asertiboak norberari egiten zaizkion kritikak onartzea dakar, besteari ongi egin duena esatea ere badakar, eta, beste horrek ez badu hain ongi egin, modu onean adieraztea. Pertsona asertiboak gai izaten dira dituzten mugak onartzeko baita beren buruari barre egiteko ere.

HARREMAN ENPATIKO ETA ASERTIBOAK ADMINISTRAZIOAN

Ikerketa askok erakutsi duten bezala, harreman onak garatzea oso onuragarria da gizakiarentzat. Familian lotura afektibo sendoagoak izaten eta bizitzaren zailtasunei aurre egiteko estrategia eraginkorrek eskuratzen lagunduko dio. Lan munduan, oro har, Administrazioan barne, harreman enpatiko eta asertiboak izanez gero, lan giroa hobea sortzen da, langileak motibatuago lan egingo du, eta etekin handiagoa aterako dio lanari.

ZER EGIN ENPATIA ETA ASERTIBITEA LANTZEKO?

• Norberaren burua ezagutu

Garrantzitsua da momentu latzetan nola sentitzen garen jakitea. Kezka, urduritasuna, antsietatea edo beldurra bezalako emozio ezkorrek estresa sortzen dute, eta egoera horretan erraza da hain beharrezkoak diren autokontrola eta sosegua galtzea.

• Enpatia landu

Besteen bizipenekin konektatu behar dugu. Horretarako, bestearen egoeran gaudela imajinatu, gure bizipenekin lotu, eta besteak zer erantzun jaso nahiko lukeen pentsatu behar dugu. Besteen lekuan jartzen dakien nagusi batek errazago ulertuko ditu bere menpeko langileen egoerak, eta konfiantzazko giroa sortuko du.

• Asertibitatea praktikan jarri

Besteen portaera ulertzen saiatu epaitu aurretik (esaterako, lanera haserre datoren langile baten kasua). Arrazoiak zein diren jakiteak asko lagundu dezake ulertzen, eta, jakina, elkarlanerako bideak irekitzen.

• Umiltasunez jokatu

Enpatiak eta asertibitateak umiltasuna eskatzen dute.

Lehenik eta behin, gure buruarekin bakean egon behar dugu. Ditugun akatsak onartu, umiltasunez onartu gaizki egin ahal izan duguna, eta, behar denean, barkamena eskatzen jakin behar dugu pertsona asertiboak izan nahi badugu.

Esan bezala, jarrera enpatiko eta asertiboekin asko dugu irabazteko, honelako pertsonak izan baikaitezke:

- umilak, eskuzabalak eta borondate onekoak
- harreman onak garatzen ditugunak, lanean, lagun artean edo familian
- maitatuagoak eta zoriontsuagoak
- bizitzaren erronken aurrean, jarrera baikorragoa erakusten eta estrategia berriak bilatzen ditugunak
- egoera zailenetan lasai egoteko eta behar den indarra erakusteko gai garenak
- geure burua onartu eta maitatzeaz batera, besteak diren modukoak izanda onartzeko eta maitatzeko gai garenak

Aurreko guztiaaren ondorioz, askeago sentituko gara. ■

Gai honetan sakondu nahi baduzu, hona hemen iturri batzuk:

Bach, E., Forés, A. (2009): *La asertividad. Para gente extraordinaria*. Ed. Plataforma.

Goleman, D. (2011): *El cerebro y la inteligencia emocional: nuevos descubrimientos*. Ediciones B.

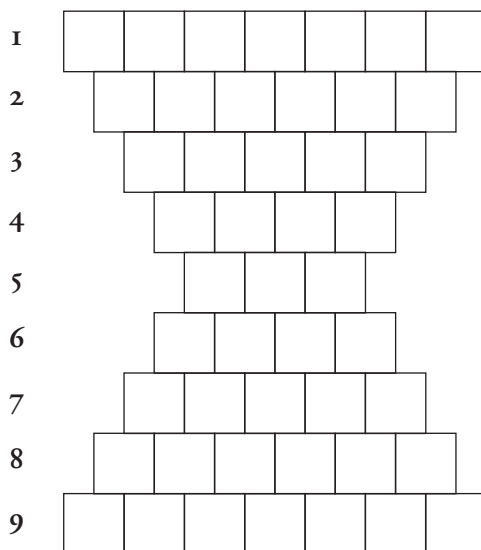
https://es.wikipedia.org/wiki/Jeremy_Rifkin

Punset, E (2009): *El alma esta en el cerebro*. Ed. Destino.

Hitz gezidunak

	Jakingo balu	↓		Gizon izena	↓		Egile atzizkia	↓		Hondartza	↓		Handia eta itxura baldarrekoa
	Banatzeak			Galdetzaile bat			Errep., gorotza			Har ezazu!			
		→		↓			↓			↓			↓
	Koloka	→						Infin., oratu	→				
	EH-KO IBAIA							Zabald					
Baretu	↓		Galdetzaile bat	→	↓			Infin., irendu	→	↓			
Portuko langileak			Arrastoak					Bokala					
→			↓					↓					
Sadismoari dagokio	→							Ez eta	→				
Iratze								Beldur, ikara					
→				Iodoa	→		Garbitu	→	↓				
				Joan den urtean			Gizon izena						
Oihu	→			↓			↓			Aluminioa	→		
Bizkaieraz, atera										Ez eme			
→						Euroa, laburrean	→			Bokala	→	↓	Uranioa
						1				Bokala			Bokala
Ukapen, ezeztapen	→					↓		Azalera neurria	→	↓		↓	

Goitik behera

Aurkitu beharreko hitz bakoitza letra bat gehiago edo gutxiago duen aurreko edo ondoko hitzaren anagrama da.

1. Bizkaiko udalerrria, Txorierrin.
2. Animalia adarduna.
3. Une honetan.
4. Azkar, bizkor.
5. Bizkaieraz, iratzea, garoa.
6. Daude.
7. Perdigoia.
8. Artzainen aziendak.
9. Balio txikiko diru zaharrak.

SOLUZIOAK

H	A	K	A	N	K	A	I	L	U	A
T	O	R	E	N	A	K	I	Z	A	E
L	E	I	R	E	Z	I	K	I	A	R
P	A	K	A	I	T	O	I	Z	U	O
B	N	O	R	E	K	I	N	E	I	O
B	A	L	E	K	I	I	N	R	A	Z
			Z	A	D	O	R	R	A	
		L	A	S	A	R	R	A	U	K
		Z	G	A	I	T	A	U		

Goitik behera

1. Erandio 2. Oreina 3. Orain
4. Arin 5. Ira 6. Dira
7. Draia 8. Ardiak 9. Arditak

Hitz gezidunak

MINTEGIA

Europar Batasuna eta Europako funtsak orain eta bihar: garapenaren mesederako edo kalterako?

Europako funtsak Industrian, Turismoan, Nekazaritzan, Merkataritzan eta Ingurumenean nola erabili

Noiz

2017ko maiatzak 25-26

Non

Europar Biltzar Jauregia.
Vitoria-Gasteiz

Matrikulazio-epea

Maiatzaren 4a arte

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

inkesta

Eman
zure iritzia
aldizkaria
hobetzeko

<http://ivap.encuesta.euskadi.eus/index.php/229445/lang-eu>

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

zure etxean doan jaso nahi baduzu,
idatzi helbide honetara:

IVAP

Donostia-San Sebastián 1
01010 Vitoria-Gasteiz
administrazioaeuskaraz@ivap.eus

Abizenak

Izena

NAN/IFZ/ENA

Helbidea

Posta-kodea

Herria

Probintzia

Mugikorra

e-posta